

Overordnet høringsoppsummering (svarebrev del A)

Bakgrunn	3
Kort om oppdraget om fornyelse av læreplanene	3
Kort om høringen av læreplanene	4
Kort om hvordan svarbrevet er strukturert.....	4
Læreplaner som bidrar til et verdiløft i skolen	4
Er verdigrunnlaget i Overordnet del tydelig reflektert i læreplanene for fag?	5
Oppsummering av høringen	5
Direktoratets vurdering og anbefaling.....	6
Tekstene fagets relevans og verdier og prinsipper skal skrives sammen til én tekst i de endelige læreplanene. Hvilket innhold i de to tekstene mener du det er viktig å ta med videre i en sammenskrevet tekst?.....	6
Oppsummering av høringen	7
Direktoratets vurdering og anbefaling.....	7
Oppsummering.....	7
Læreplaner som uttrykker det viktigste elevene skal lære	7
Uttrykker læreplanen tydelig det viktigste alle elevene skal lære?.....	8
Oppsummering av høringen	8
Direktoratets vurdering og anbefaling.....	9
Er samisk innhold godt ivaretatt i læreplanen?	9
Oppsummering av høringen	9
Direktoratets vurdering og anbefaling.....	9
Er de tverrfaglige temaene integrert i læreplanen på en måte som er relevant for faget?10	
Oppsummering av høringen	10
Direktoratets vurdering og anbefaling.....	10
Er læreplanen tilstrekkelig framtidrettet?	13
Oppsummering av høringen	13
Direktoratets vurdering og anbefaling.....	13
Legger læreplanen til rette for at elevene utvikler faglig kompetanse som forbereder dem på videre utdanning og/eller samfunns- og arbeidsliv?	13
Oppsummering av høringen	13
Direktoratets vurdering og anbefaling.....	14
Oppsummering.....	14

Læreplaner med realistisk omfang som gir handlingsrom for skolen og lærerne..	14
Gir læreplanen tilstrekkelig handlingsrom for skolen og lærerne?	14
Oppsummering av høringen	14
Gir læreplanen rom for en aktiv og medvirkende elev slik eleven er beskrevet i overordnet del?	15
Oppsummering av høringen	15
Har læreplanen et realistisk omfang sett opp mot timetallet i faget?	15
Oppsummering av høringen	15
Legger læreplanen til rette for dybdelæring?	16
Oppsummering av høringen	16
Direktoratets vurdering og anbefaling	16
Legger læreplanen godt til rette for å ivareta de yngste barnas læring og utvikling?.....	16
Oppsummering av høringen	16
Direktoratets vurdering og anbefaling	17
Legger læreplanen godt til rette for tilpasset opplæring?.....	17
Oppsummering av høringen	17
Legger læreplanen til rette for god progresjon i faget?	17
Oppsummering av høringen	17
Direktoratets samlede vurdering av omfang og handlingsrom.....	17
Kompetansemål og pedagogisk handlingsrom.....	17
Forståelse, refleksjon og kritisk tenkning	17
Kunnskapsorientering og kompetanseorientering	18
Oppsummering	18
Læreplaner som god støtte og styring	18
Er det en god sammenheng mellom de ulike delene i læreplanen i dette faget?	19
Oppsummering av høringen	19
Direktoratets vurdering og anbefaling	19
Er språket i læreplanen klart og tydelig?.....	19
Oppsummering av høringen	19
Direktoratets vurdering og anbefaling	19
Vil tekstene om underveis- og standpunktvurdering fungere som en god støtte i vurderingsarbeidet?	20
Oppsummering av høringen	20
Direktoratets vurdering og anbefaling	20
Oppsummering: Læreplanverket med støtteressurser.....	21
Digital læreplanvisning	22
Kompetansepakker ved innføring av LK20	22
Fagene i grunnskolen har kompetansemål etter ulike trinn. Har du synspunkt på dette?	22
Oppsummering av høringen	22
Direktoratets vurdering og anbefaling	22
I læreplanene er det kompetansemål etter 2. trinn i noen fag, og etter 4. trinn i andre fag. Er det på lengre sikt en god løsning også å lage kompetansemål etter 1. trinn, for å få til en god begynneropplæring og bedre overgang mellom barnehage og skole?	23

Oppsummering av høringen	23
Direktoratets vurdering og anbefaling	23
Har du andre kommentarer eller forslag til endringer i læreplanene?	23
Grunnleggende ferdigheter	23
Oppsummering av høringen	24
Direktoratets vurdering og anbefaling	24
Digitale kompetanse	25
Digitale ferdigheter	25
Digital teknologi	25
Algoritmisk tenking	26
Programmering/koding	26
Direktoratets vurdering og anbefaling	26
Psykisk helse i læreplanene	27
Direktoratets vurdering og anbefaling	28
Særskilte temaer i læreplanene	28
Læringsstrategier / refleksjon over egen læring	28
Innovasjon / entreprenørskap	28
Terrorangrepet i Norge 22. juli 2011	29
«Vår tids slaveri»/menneskehandel	29
Oversikt over øvrige temaer	29
Eksamensordning i læreplanene	30
Innføringstakt	30
En dynamisk læreplanforvaltning	30
Avslutning	30

Bakgrunn

Kort om oppdraget om fornyelse av læreplanene

I mars 2019 ble utkast til nye læreplaner for grunnskolen og gjennomgående fag i videregående opplæring sendt på høring. Nye læreplaner er en oppfølging av Meld. St. 28 (2015-2016) *Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet* og stortingets innstilling til denne. Vi viser til tiltakene i oppdragsbrev 03/17 og 37/17 som berører læreplanene. Vi viser også til oversendelsesbrev fra KD til forarbeidet til læreplanene fra juni 2018 og oversendelsesbrev til KD før høringen i mars 2019.

I dette svarbrevet, inkludert vedlegg, utdyper vi overfor departementet hvordan vi i våre forslag har fornyet læreplanene, med vekt på justeringer etter høringen, hvilke dilemmaer vi har møtt på i arbeidet og hvilke løsninger vi har landet på.

I dette brevet svarer vi på de tiltakene fra tiltakslista i oppdrag 03/17 og de deloppdragene i 37/17 som berører fornyelsen av fag og læreplaner. Vi knytter det enkelte tiltak og deloppdrag til ett eller flere av delkapitlene i brevet. Deloppdragene som gjelder støtte til innføring/implementering av fornyet læreplanverk vil vi svare ut i forbindelse med ferdigstilling til skolestart 2020. Når det gjelder deloppdragene 2, 3 og 5 i oppdragsbrev 37/17, svarer vi på det som gjelder læreplaner i dette brevet, mens deloppdrag 4 om elever med stort læringspotensial kun vil omtales i kommende svarbrev om støtte til innføring av fagfornyelsen.

Disse tiltakene anser vi som allerede kvittert ut gjennom tidligere leveringer:

- Kjerneelementer i fag, fastsatt av Kunnskapsdepartementet.
- Ny struktur i læreplaner for fag, fastsatt av Kunnskapsdepartementet i forbindelse med fastsetting av *Retningslinjer for utforming av nasjonale og samiske læreplaner for fag i LK20 og LK20S*.
- Kunnskapsdepartementets brev av 15. mars 2019: «Svar på oversendelse av dokumenter som skal på høring i fagfornyelsen».

Formålet med å fornye læreplanene er at det elevene lærer skal være relevant og framtidsrettet. Læreplanene i LK20 og LK20S skal gjøre barn og unge bedre i stand til å møte og finne løsninger på dagens og framtidens utfordringer. Elevene skal utvikle relevant kompetanse og gode verdier og holdninger som har betydning for den enkelte og samfunnet, i en tid preget av større kompleksitet, stort mangfold og rask endring.

Fagfornyelsen skal bidra til et verdiløft for skolen. Det skal bli god sammenheng mellom formålsparagrafen, overordnet del og læreplaner for fag. Målet med fagfornyelsen er også å gjøre opplæringen mer relevant og gi elevene bedre muligheter for dybdelæring. Læreplanene skal bli gode verktøy for lærerne.

Kort om høringen av læreplanene

Bakgrunnen for høringen er at Kunnskapsdepartementet fornyer alle læreplanene for grunnskolen og læreplanene for de gjennomgående fagene i videregående opplæring. Læreplanene skal fastsettes av Kunnskapsdepartementet senhøsten 2019 og tas i bruk i skolen fra skolestart i 2020.

Høring av forslag til nye læreplaner i Kunnskapsløftet (LK20) og Kunnskapsløftet samisk (LK20S): Det kom inn 7000 innspill til forslag til nye læreplaner. Høringsfristen var 18. juni 2019.

Høringen gir et nyansert bilde, men det er støtte til forslagene på ganske mange områder. Den overordnede oppsummeringen i dette svarbrevet viser noen tydelige tendenser, men også et variert bilde.

Kort om hvordan svarbrevet er strukturert

Høringsspørsmålene strukturerer dette svarbrevet. Spørsmålene er gruppert under tre tematiske overskrifter som oppsummerer det viktigste vi vil oppnå med fagfornyelsen:

- Læreplaner som bidrar til et verdiløft i skolen
- Læreplaner som uttrykker det viktigste elevene skal lære
- Læreplaner med realistisk omfang som gir handlingsrom for skolen og lærerne
- Læreplaner som god støtte og styring

Læreplaner som bidrar til et verdiløft i skolen

I behandlingen av Meld. St. 28 (2015–2016) *Fag – Fordypning – Forståelse* vedtok Stortinget:

Stortinget ber regjeringen i forbindelse med arbeidet med å fornye læreplanens generelle del og fagfornyelsen sikre et verdiløft i skolen gjennom bedre å innlemme formålsparagrafens fellesverdier i alle fag og på alle nivåer i skolen (Innst. 19 S (2016–2017), vedtak IV, s. 22).

Vedtaket over ble gjort før læreplanverkets generelle del ble fornyet og fikk navnet Overordnet del. Kapittel 1 i Overordnet del utdyper verdiene i formålsparagrafen.

For at fagfornyelsen skal bidra til et verdiløft, må verdiene som beskrives i Overordnet del prege både skolens praksis og det elevene skal lære. Skolehverdagen må bygge på og preges av verdiene, samtidig som elevene lærer om, erfarer og utvikler verdiene ved å jobbe med fagene.

Det fornyede læreplanverket skal være støttende og styrende for en pedagogisk praksis som bidrar til et slikt verdiløft ved at det er en god vertikal sammenheng i læreplanverket, fra formålsparagrafen og Overordnet del og til læreplanene for fag. Bedre sammenheng mellom de ulike delene av læreplanverket har vært et sentralt hensyn i fagfornyelsen. Endringene vi har gjort i læreplanstrukturen er i stor grad begrunnet ut fra hensynet til bedre læreplansammenheng.

I læreplanene som har vært på høring, er det en egen fagspesifikk tekst om verdier i de ulike fagene, under Om faget-delen i læreplanen. Verdigrunnlaget integreres i fagene ved at denne teksten beskriver hvordan verdier og prinsipper i Overordnet del er synliggjort i fagene. Verdigrunnlaget integreres ytterligere ved at kompetansemålene er utformet i lys av Overordnet del og verditeksten. Det tydeliggjøres i kompetansemålene hvilke verdier som er spesielt relevante for kompetansen i faget. Det går en linje fra formålsparagrafen, til Overordnet del og videre til verditeksten i læreplanene, og derfra til kompetansemålene.

I høringen var to av spørsmålene knyttet til temaene verdiløft og bedre sammenheng i læreplanene:

- «Er verdigrunnlaget i Overordnet del tydelig reflektert i læreplanene for fag?»
- «Tekstene fagets relevans og verdier og prinsipper skal skrives sammen til én tekst i de endelige læreplanene. Hvilket innhold i de to tekstene mener du det er viktig å ta med videre i en sammenskrevet tekst?»

Er verdigrunnlaget i Overordnet del tydelig reflektert i læreplanene for fag?

Hva sier høringen om i hvilken grad vi har lyktes i høringsutkastene med at verdigrunnlaget skal være tydelig reflektert i fagene?

Oppsummering av høringen

I høringen er det mange som svarer positivt på dette spørsmålet, samtidig som det i de fleste fag er innspill om områder som bør ivaretas bedre, både i verdidelen og i kompetansemålene.

Utdanningsforbundet peker på at høringsutkastene representerer et verdiløft i ulik grad, også sett i lys av fagenes egenart. Læreplanene bør i større grad legge vekt på å utvikle handlingskompetanse for å fremme verdiene fra Overordnet del. Utdanningsforbundet mener samlet sett at nytteperspektivet i læreplanene synes å trumfe et bredere dannelsings- og kulturperspektiv. Vektleggingen av teknikker og ferdigheter, og at læreplanene skal være relevante og framtidsrettede, går noe på bekostning av fagenes egenverdi og kultur- og danningssidene ved fagene. Slike tendenser finnes spesielt i språkfagene, samfunnsfagene og etikkfagene.

Norsk Lektorlag peker på at kompetansemål i høringsutkastene er vage når det gjelder kunnskapsinnholdet, og understreker at basiskunnskap er en forutsetning for det verdiløftet fagfornyelsen har som ambisjon. Hvis ikke sentrale verdier innarbeides i kompetansemålene, og faglærerne jobber med verdier gjennom det faglige arbeidet i klasserommet, vil en ikke få til et verdiløft i skolen.

KS er, i sin høringsuttalelse, særlig opptatt av hvilken rolle de tverrfaglige temaene kan spille i fagfornyelsen og peker på at koblingen mellom verdier, tverrfaglige temaer og kompetansemål ikke er god nok. De tverrfaglige temaene kan oppleves som krevende dersom koblingen mellom

Overordnet del, Om faget og kompetansemål er for løs. Disse koblingene kan forbedres i høringsutkastene.

Elevorganisasjonen peker på opplæringslovens formålsparagraf der det står at «elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst». Punktet utdypes i Overordnet del, men Elevorganisasjonen mener at dette ikke kommer tydelig nok fram i alle forslagene til læreplaner, for eksempel i samfunnsfag. Elevorganisasjonen mener det må stå tydeligere at elevene skal handle etisk og miljøbevisst, i forbindelse med temaet bærekraftig utvikling. Handlingsdimensjonen etterlyses, den bør styrkes.

Direktoratets vurdering og anbefaling

En overordnet oppsummering av høringen, er at verdier savnes i mange fag. I lys av at vi skal prioritere innhold i fagene, har vi lagt vekt på å integrere de verdiene som er mest relevante for innholdet i faget i den enkelte læreplan. En konsekvens av prioriteringene, er at ikke alle verdier integreres i alle fag. Ved å framheve verdier i en faglig kontekst, risikerer vi at andre verdier ikke blir oppfattet som like viktige i opplæringen i faget. Under og etter høringen har vi arbeidet med at verdiene skal være godt dekket, samlet sett i fagene. Vi vurderer at fagene samlet sett nå bidrar til en tydeligere sammenheng mellom verdigrunlaget og fag enn det som er tilfelle i gjeldende læreplaner.

Balansen mellom fagene som redskaps- og ferdighetsfag på den ene siden, og fagenes kunnskapsmessige, historiske og kulturelle side på den andre, har vært et viktig spørsmål for oss gjennom fagfornyelsen. Vårt utgangspunkt er at alle fag har sin plass i skolen både på grunn av praktisk nytteverdi og fordi de bidrar til danning for den enkelte elev. Ambisjonen har derfor vært å videreutvikle fagene som både redskapsfag og kulturfag, og ivareta en god balanse mellom disse to hensynene. Samtidig vet vi at det er ulike syn på hva som er den rette balansen, og det vil sannsynligvis også være ulike oppfatninger om hvordan balansen nå er ivaretatt.

Formålet med fornyelsen av Kunnskapsløftet er å gjøre barn og unge bedre i stand til å møte og finne løsninger på dagens og framtidens utfordringer. Dette krever at elevene utvikler relevant kompetanse for framtiden, og dette gjør at metoder og redskaper i fagene får stor plass i fagfornyelsen. Men fagfornyelsen er ikke ensidig metode- og redskapsorientert, for fagene skal samtidig bidra til utvikling av gode verdier og holdninger som har betydning for den enkelte og for samfunnet. Vi er opptatt av at det ene hensynet ikke skal gå på bekostning av det andre i framtidens skole.

Etter høringen har vi vurdert om det er flere verdier som bør innarbeides som del av kompetansen i fag, slik at elevene og lærerne kan arbeide faglig med problemstillinger knyttet til verdiene, både kunnskapsorientert og metodeorientert. Et konkret eksempel på hva vi har gjort, er å styrke kulturarv-dimensjonen i KRLE og religion og etikk. Balansen mellom kunnskapen elevene skal lære og kompetansen de skal utvikle i alle fag, kommer vi tilbake til under andre høringsspørsmål.

Tekstene fagets relevans og verdier og prinsipper skal skrives sammen til én tekst i de endelige læreplanene. Hvilket innhold i de to tekstene mener du det er viktig å ta med videre i en sammenskrevet tekst?

I brev fra Kunnskapsdepartementet av 15. mars 2019, før høringen, ble Utdanningsdirektoratet bedt om å slå sammen tekstene om fagets relevans og verdier og prinsipper og skrive disse sammen til én tekst i høringsperioden. Hensikten er å unngå overlapp mellom disse tekstene, tydeliggjøre sammenheng mellom hvordan det enkelte faget bidrar til elevenes danning og utdanning, og knytte verdigrunlaget tettere til fagets relevans.

I høringsutkastene står fagets relevans og verdier og prinsipper under hver sin overskrift. I

høringen ser vi at instansene svarer dels på om de støtter at de to tekstene skrives sammen, og dels på hvilket innhold det er viktig å ta med videre.

Oppsummering av høringen

Høringen gir sterk støtte til å skrive fagets relevans og verdier og prinsipper sammen, mange legger vekt på at de ønsker en sammenslåing. De aller fleste understreker at begge tekstene er viktige å ha med videre, imidlertid på en slik måte at alt som står fra før burde være med videre, utenom det som overlapper og skaper repetisjoner. Det er også mange som mener at tekstene burde skrives på en enklere og mer presis måte. Noen lurer på hvorfor disse tekstene må slås sammen, og ikke bare kan skrives litt mer konkrete, slik de står i høringsutkastene.

Direktoratets vurdering og anbefaling

I høringsperioden har vi laget to avsnitt under en felles overskrift: «Fagets relevans og sentrale verdier». I den nye overskriften nevnes bare verdier og ikke prinsipper, og det er gjort for å forenkle språklig og tydeliggjøre verdiløftet. Vi har lagt vekt på at tekstene skal kunne leses i en helhet og samtidig kunne stå som selvstendige avsnitt. Fagets relevans-teksten skal svare på hvorfor faget har en plass i skolen og beskrive på hvilke måter faget er relevant for den enkelte eleven og i et bredt samfunns- og arbeidslivsperspektiv. Verdiavsnittet beskriver hvordan formålsparagrafen, som er utdypet i kapittel 1 i Overordnet del, er synliggjort i faget. Vi har lagt vekt på å bruke sentrale begreper fra Overordnet del som er relevante i faget. Etter bearbeidingen har avsnittene nå lik startsetning i alle læreplaner: «Alle fag skal bidra til å realisere verdigrunnlaget for opplæringen».

Det har vært et viktig hensyn for oss at tekstene under «Fagets relevans og sentrale verdier» skal være konkrete og praksisnære, slik at de får en praktisk verdi når lærerne bruker læreplanene. Samtidig har vi forsøkt å ivareta at tekstene skal gi fagene en verdi- og samfunnsmessig innramming, ikke ulikt det formålet med faget har i gjeldende læreplaner. Det har vært krevende å finne en god balanse mellom disse to hensynene.

Vår vurdering er at tydelige tekster under overskriften «Fagets relevans og sentrale verdier» vil bidra som bindeledd mellom verdigrunnlaget og kompetansemålene. Ikke alle verdiene lar seg like lett uttrykke i kompetansemål, men forbindelsen til Overordnet del, via Om faget, er en måte å likevel gi verdiene betydning i det elevene skal lære. Vi mener at dette grepet vil føre til at sammenhengen i læreplanverket forstås bedre og at hele læreplanverket tas mer aktivt i bruk.

Oppsummering

Under og etter høringen har vi

- skrevet sammen tekstene om fagets relevans og verdier
- gjort endringer som gjør at verdiene er godt dekket i fagene, samlet sett
- gjort tekstene mer tydelige, presise og mer ensartede i uttrykk mellom fag

Læreplaner som uttrykker det viktigste elevene skal lære

Læreplanene skal fornyes og videreutvikles, slik at det viktigste elevene skal lære kommer tydelig fram.

I høringen er alle disse spørsmålene knyttet til det overordnede spørsmålene om læreplanene uttrykker det viktigste elevene skal lære:

- «Uttrykker læreplanen tydelig det viktigste elevene skal lære?»
- «Er samisk innhold godt ivaretatt i læreplanen?»
- «Er de tverrfaglige temaene integrert i læreplanen på en måte som er relevant for faget?»

- «Er læreplanen tilstrekkelig framtidsrettet?»
- «Legger læreplanen til rette for at elevene utvikler faglig kompetanse som forbereder dem på videre utdanning og/eller samfunns- og arbeidsliv?»

Uttrykker læreplanen tydelig det viktigste alle elevene skal lære?

En sentral målsetning med fornyelsen av læreplanene er å prioritere innholdet i fagene, slik at læreplanene legger bedre til rette for dybdelæring. Å prioritere innhold er krevende fordi det er mange meninger om hva elevene skal lære og hva som er relevant kompetanse i fagene. Fagene har også sine fagtradisjoner og fagdisipliner som må ivaretas, men som ikke får plass i sin fulle bredde.

Oppsummering av høringen

Det overordnede bildet på dette spørsmålet er noe sprikende og det er omtrent som forventet. Fagene er ulike og dessuten er høringsinstansene svært tallrike i de fleste fag, og forventningene fra ulike hold trekker i forskjellige retninger.

I noen fag gir høringen bred støtte til profilen til læreplanen(e). Dette gjelder blant annet for matematikk, naturfag og kroppsøving. I denne kategorien er et klart flertall enige i at læreplanen tydelig uttrykker det viktigste elevene skal lære, og vi anbefaler å beholde læreplanene slik de forelå i høringen, med unntak av noen justeringer. Norsk havner også i denne kategorien, men her er imidlertid forslagene til justeringer flere. I norsk anbefaler vi følgelig å beholde kompetansemålene i all hovedsak som i høringsutkastet, men foreslår å gjøre enkelte justeringer for å tydeliggjøre innholdet og progresjonen. I endringene vi gjør matematikkplanen, 1.–10. trinn, etter høring, er prioriteringshensynet grundig ivarettatt: Vi tar hensyn til innspill om at statistikk og sannsynlighet er mer framtidig enn andre kunnskapsområder i matematikk, og vi styrker derfor statistikk og sannsynlighet. Høringsinstansene har imidlertid ikke sagt noe om hva som bør ut som følge av denne endringen, men vår vurdering er at noe må ut og anbefaler at geometrien reduseres i omfang.

I noen fag er høringsinstansene mer uenige enn enige i at læreplanen tydelig uttrykker hva elevene skal lære. Dels er dette knyttet til at kompetansemålene er åpent formulert, og dels pekes det på at innholdet i læreplanene er for omfattende. Uttalelsene etterlyser mindre åpne kompetansemål og mer konkret kunnskapsinnhold i målene. Innspill av denne typen har kommet til samfunnsfag og historie. I samfunnsfag gjør vi betydelige endringer for å redusere omfang og for å tydeliggjøre historie- og geografidimensjonene i faget. Vi tydeliggjør kompetansen i målene, vi tar ut mål som er delvis overlappende med andre mål og vi prioriterer mellom trinn og mellom fag. Et eksempel på det siste er at vi tar ut dette målet etter 7. trinn: «forklare korleis handlingane til menneska har påverka og framleis påverkar klimaet og miljøet, og utvikle forslag til tiltak for å redusere miljøavtrykket», fordi kompetansen her er dekket i naturfag. I historie har vi gjort grep for å redusere omfang.

I noen fag gir høringen samlet sett bred støtte til høringsutkastene, samtidig som mange peker på at kompetansemålene er vel åpne og at det derfor kunne vært tydeligere hva elevene skal lære. Denne tilbakemeldingen kommer gjerne fra alle hold, selv lærere, skoler og kommuner som er svært positive til høringsutkastet generelt, peker på at læreplanene er åpne og burde hatt et noe tydeligere kunnskapsinnhold. KRLE og religion og etikk er blant fagene i denne kategorien. I disse fagene tydeliggjør vi kunnskapsinnhold i kompetansemål, uten at vi går så langt som å endre konkretiseringsnivået i veldig stor grad. I KRLE, for eksempel, anbefaler vi tydeligere kunnskapsinnhold knytte til kulturarv og filosofi, og til trosforestillinger, rituelle praksiser og etiske normer i religionene. Vi tar samtidig hensyn til at mange høringsinstanser gir støtte til det store handlingsrommet læreplanene gir, og til at fagene har fått en fornyelse vi anbefales å holde fast ved.

Direktoratets vurdering og anbefaling

Sentralt i fagfornyelsen har vært å vurdere hva som er det viktigste elevene skal lære i fagene for en framtid vi ikke vet hvordan kommer til å se ut. Det er utfordrende å vurdere hva som er relevant kompetanse for framtiden, og å prioritere mellom mange ulike innspill og hensyn. I innspillsrunden vi hadde høsten 2018, fikk vi tilbakemeldinger om at læreplanene generelt framsto framtidsrettet på en god måte, men prioriteringer i fag kunne vært tydeligere. En overordnet oppsummering av høringen tegner et tilsvarende bilde. Det er likevel variasjoner mellom fag, og hvor mye vi gjør av justeringer og endringer etter høringen, varierer derfor ganske mye, fra små justeringer til større endringer.

Er samisk innhold godt ivaretatt i læreplanen?

Den samiske kulturarven er en del av kulturarven i Norge, og gjennom opplæringen skal elevene få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. Elevene skal lære om mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og samfunnsliv. Dette er presisert i Overordnet del, og er forankret i opplæringslovens formålsparagraf, § 1-1, og § 6-4.

Sametinget har myndighet til å fastsette det samiske innholdet i de nasjonale læreplanene og i læreplanene for samisk språk, innenfor rammene fastsatt av departementet. Sametinget skal i samråd med departementet, fastsette innholdet i de samiske parallelle likeverdige læreplanene.

Sametinget har i samarbeid med Utdanningsdirektoratet utarbeidet retningslinjer for arbeidet med læreplanene. Det skal være samisk innhold i alle læreplanene, enten eksplisitt eller implisitt, og et forsterket samisk innhold i de samiske parallelle likeverdige læreplanene. Med implisitt samisk innhold mener vi formuleringer som åpner for samisk tilpassing og/eller ivaretar samiske samfunnsbehov eller samisk perspektiv, uten at «samisk» eller «urfolk» er nevnt eksplisitt.

Oppsummering av høringen

Det overordnede inntrykket fra høringen, er at samisk innhold er godt ivaretatt i læreplanene. Dette gjelder både i den enkelte læreplan og i læreplanene sett i sammenheng, totalt sett.

En del uttalelser peker på at i mange tilfeller der samisk innhold ikke er nevnt eksplisitt, er det likevel mulig å integrere samisk innhold. Noen mener at dette er positivt, mens andre er bekymret for om samisk innhold da kan bli nedprioritert. Om det blir prioritert, vil i for stor grad være avhengig av læreren og læringsressursene.

En del gir uttrykk for at det samiske innholdet ser ut til å komme litt «ved siden av», i stedet for å være godt integrert i faget.

Det kan synes som at en del som har svart «helt enig» på spørsmålet om samisk innhold er godt ivaretatt, med dette mener at samisk har fått en stor plass. Mange av dem som har svart «helt enig» kommenterer at samisk innhold har fått *for* stor plass. Dette gjelder i flere fag. Noen mener at samisk innhold ikke bør få en betydelig plass i alle fag, men begrenses til noen fag.

Direktoratets vurdering og anbefaling

Det har vært et viktig hensyn i fagfornyelsen å få til god helhet og sammenheng i det samiske innholdet i de enkelte fag og mellom fagene. Dette gjelder både for de nasjonale læreplanene og de samiske parallelle likeverdige læreplanene.

Det har vært et tett og godt samarbeid mellom Utdanningsdirektoratet og Sametinget i læreplanutviklingen. Det har vært utfordrende for oss å finne hensiktsmessig nivå for eksplisitt og implisitt omtale av samisk innhold i læreplanene. Dette har læreplangruppene jobbet mye

med, og direktoratet og Sametinget har lagt til rette for at samisk innhold har blitt tatt opp, både på samlingene med læreplangruppene og i andre møter. I fag med samiske parallelle likeverdige læreplaner, har det, med unntak av i kunst og håndverk / duodji, vært én læreplangruppe som har utviklet begge læreplanene, både den nasjonale og den samiske. I tillegg har fagpersoner med kompetanse om det samiske gitt innspill i løpet av arbeidet.

Et sentralt hensyn i fagfornyelsen er å få til en god sammenheng i fag og mellom fag. Helhet og sammenheng i læreplanverkene er en av føringene i stortingsmeldingen. På denne bakgrunn har vi hatt flere gjennomganger sammen med Sametinget om samisk innhold. Målet for dette samarbeidet har vært å se på samisk innhold i enkeltfag og på tvers av fag. Hensikten har vært at læreplanene samlet sett skal legge godt til rette for at elevene lærer om samisk historie, kultur og samfunnsliv og samiske rettigheter. Et sentralt hensyn har i så måte vært innholdsfordeling mellom fag og unngå overlapping mellom fag. Utfordringen i arbeidet har imidlertid hele tiden vært å finne det hensiktsmessige nivået for eksplisitt/implisitt synliggjøring av samisk innhold.

På bakgrunn av høringen anbefaler Utdanningsdirektoratet å justere samisk innhold i læreplanene noe. Når det gjelder de samiske parallelle likeverdige læreplanene, forsterkes samisk innhold noen steder etter høring. I de nasjonale læreplanene følger Utdanningsdirektoratet opp konkrete innspill fra høringen om at noe samisk innhold ikke framstår tilstrekkelig relevant i faget, og i noen fag innebærer det at eksplisitt samisk innhold foreslås justert.

Med justeringene mener Utdanningsdirektoratet at samisk innhold i læreplanene er godt ivaretatt. Etter vår vurdering sikrer læreplanene for fag samlet sett at alle elever får innsikt i sentrale områder i samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter, enten de følger LK20 eller LK20 samisk.

Er de tverrfaglige temaene integrert i læreplanen på en måte som er relevant for faget?

De tre tverrfaglige temaene «folkehelse og livsmestring», «demokrati og medborgerskap» og «bærekraftig utvikling» er temaer som berører sentrale samfunnsutfordringer. I fagfornyelsen skal disse integreres i læreplaner der de er en sentral del av kompetansen i faget. De tverrfaglige temaene skal bidra til elevenes læring i hvert enkelt fag, og samtidig bidra til dybdelæring og en helhetlig forståelse av temaene.

Oppsummering av høringen

Det generelle inntrykket av høringssvarene er at mange er fornøyde med hvordan de tverrfaglige temaene er ivaretatt i læreplanene. Samtidig er det mange som ønsker at alle tre temaene integreres i alle fag. Kort oppsummert kan vi si at aktører både fra grunnopplæringen, UH-sektoren og en del organisasjoner ønsker ett eller flere temaer inn i de fleste fagene.

Direktoratets vurdering og anbefaling

Hvordan de tverrfaglige temaene skal integreres og avgrenses i fagene har vært et sentralt tema i læreplanprosessen. Både i kjerneelement- og læreplanarbeidet, og i innspillsrunder, har de tre tverrfaglige temaene blitt vurdert som en relevant del av veldig mange fag. I brev av 20.02.19 ba Kunnskapsdepartementet Utdanningsdirektoratet om å gjøre en ny vurdering av hvilke tverrfaglige temaer som skal omtales i hvilke fag og hva innholdet i omtalen skal være. Bakgrunnen var en bekymring for omfanget og avgrensingen av de tverrfaglige temaene. Det ble presisert at innholdet skal være sentral kompetanse i faget og ses opp mot beskrivelsen av de tverrfaglige tema i Overordnet del. Vi gjorde en ny vurdering av de tverrfaglige temaene i alle læreplanene. Gjennomgangen resulterte i at vi tok noen av de tverrfaglige temaene ut fra ganske mange fag før planene ble sendt på høring.

Det overordnede bildet etter høringen er at ett eller flere temaer ønskes inn i de fleste fagene

som ikke allerede har alle tre. Føringsene for oppdraget trekker imidlertid i retning av å ha en tydelig og stram avgrensning. Etter høringen har vi gjort avveininger for å finne en god balanse mellom disse to hensynene. Et tilleggsmoment i vurderingene er at vi ser at samfunnsdebatten er vesentlig annerledes nå enn den var da stortingsmeldingen ble skrevet, og det har vi også tatt hensyn til. Vi tenker da på hvordan både klima og miljø og vilkårene for det offentlige ordskiftet hele tiden er en del av den pågående samfunnsdebatten, og dette kaster lys over aktualiteten til bærekraftig utvikling og demokrati og medborgerskap.

I lys av høringssvarene, er det verdt å peke på at det kan legges litt ulike ting i begrepet sentral del av kompetansen i faget. Mens vi i svaret på brevet av 20.02.19 la til grunn at sentral del av kompetansen betyr stor del av kjerneelementer og kompetansemål, spiller mange høringsinstanser inn at et tverrfaglig tema kan være en viktig eller naturlig del av faget, selv om det ikke er en stor del av kompetansemålene.

Vi har vurdert om alle innspillene i høringen skulle ivaretas. Det ville nærmest bety å ta alle tverrfaglige temaer inn i alle fag og vil etter vårt syn ikke ivareta føringen om at temaene skal være en sentral del av kompetansen i fag. På den andre siden vil det å ikke ta temaer inn i fag innebære å ikke være lydhør overfor mange innspill i høringen. Vi forstår bekymringen fra skolesektoren om at når de tverrfaglige temaene er i mange fag, så kan det oppfattes som at enkelte fag «stenges ute» og ikke får bidra til tverrfagligheten. At vi likevel ikke anbefaler alle tverrfaglige temaer inn i alle fag, er basert på at vi ikke vil strekke temaene for langt med tanke på prioriteringene som er gjort i faget, i lys av stortingsmeldingen og departementets presisering i brevet av 20.02.19.

Vi mener en løsning her kan være å kommunisere tydelig i støtteresurser i den digitale læreplanvisningen at fag kan bidra til arbeidet med problemstillinger knyttet til et tverrfaglig tema selv om det tverrfaglige temaet ikke er integrert i læreplanen.

På bakgrunn av avveiningene over, anbefaler vi disse endringene etter høringen:

I norsk anbefaler vi å ta inn bærekraftig utvikling.

I høringsutkastet var de tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring og demokrati og medborgerskap inkludert. Vi har fått veldig mange innspill som trekker fram at det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling må være en del av norskplanen. Begrunnelsen er at temaet er relevant på bakgrunn av de fastsatte kjerneelementene, og derfor har en naturlig plass i faget. Temaet bør tas inn fordi det inneholder sentrale spørsmål i arbeid med tekster fra fortid, nåtid og i framtiden. Vi støtter forslaget om at bærekraftig utvikling tas inn som tverrfaglig tema i norsk. Vår vurdering er at det sannsynligvis ikke vil øke stoffmengden, men snarere øke relevansen til tekstene elevene arbeider med.

I engelsk anbefaler vi å ta inn folkehelse og livsmestring.

I høringsutkastet var det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap inkludert i engelsk. Instansene støtter at nettopp dette tema er en sentral del av engelskfaget. Når det gjelder folkehelse og livsmestring, har vi vurdert innspill i høringen som ønsker også dette inkludert i faget. Vi ser at særlig det å kunne gi uttrykk for egne følelser, tanker og erfaringer på engelsk er en sentral del av faget. Det å innlemme folkehelse og livsmestring vil derfor ikke øke omfanget av planen, det er snarere slik at det ligger der allerede. På bakgrunn av høringen anbefaler vi å ta folkehelse og livsmestring inn i engelsk.

I matematikk anbefaler vi å ta inn demokrati og medborgerskap.

I høringsutkastet var folkehelse og livsmestring inkludert i læreplanen. Vi har fått mange innspill som trekker fram at både demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling bør være en del av læreplan i matematikk 1.–10. Vi legger til grunn at det først og fremst er statistikkkompetanse som verktøy for å kunne forstå og håndtere samfunnsmessige spørsmål matematikk bidrar med til disse temaene. Vår vurdering er at det vil være tilstrekkelig å gjøre koblingen

statistikkompetanse–samfunnsspørsmål ett sted i læreplanen for at elevene skal å lære og utvikle denne kompetansen. Elevene vil her kunne overføre kompetanse til andre temaer. På bakgrunn av høringen og på bakgrunn av vurderinger gjort på tvers av fagene, anbefaler vi å ta demokrati og medborgerskap inn som tverrfaglige tema i matematikk, men ikke bærekraftig utvikling.

I naturfag anbefaler vi å ta inn demokrati og medborgerskap.

I høringsutkastet var bærekraftig utvikling og folkehelse og livsmestring inkludert i naturfag. I høringen mener mange at demokrati og medborgerskap er sentralt for å nå bærekraftmålene og at naturfaglig kompetanse er viktig for elevenes fremtidige deltakelse som opplyste borgere i demokratiet. Det har dessuten kommet innspill om at naturfag er et fag som naturlig kan sette de tre tverrfaglige temaene i sammenheng med hverandre. Vår vurdering er at demokrati og medborgerskap er relevant for naturfag, og vi anbefaler at dette inkluderes i læreplanen, slik at planen inneholder alle de tre tverrfaglige temaene. Vår vurdering er at dette ikke vil øke omfanget fordi kompetansen som er aktuell allerede finnes i planen.

I kroppsøving anbefaler vi å ta inn demokrati og medborgerskap.

I høringsutkastet var de tverrfaglige temaene bærekraftig utvikling og folkehelse og livsmestring inkludert i kroppsøving. I høringen har vi fått mange innspill fra fagmiljøer om at de ønsker det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap inn i planen. Begrunnelsen er at det fornyede faget legger stor vekt på samspill og medansvar gjennom deltakelse og samhandling, og at kroppsøving slik sett er et fag som ivaretar og forvalter praktiske sider ved medborgerskapskompetanse. Denne siden ved faget er tydelig uttrykt i kjerneelementet «Deltaking og samspel i bevegelsesaktiviteter». Kompetansemål uttrykker også dette på en måte som gjør at det å inkludere temaet etter vår vurdering ikke øker omfanget i læreplanen.

I musikk anbefaler vi å ta inn demokrati og medborgerskap.

I høringsutkastet var folkehelse og livsmestring inkludert i læreplanen. I høringen har vi fått mange innspill fra lærere, skoler, skoleeiere og fagmiljøer om at de ønsker de tverrfaglige temaene demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling inn i planen. Flere innspill peker på at temaene er relevante i musikkfaget og er kritiske til at disse ikke er inkludert. Vi vurderte tidligere at demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling vanskelig lot seg forsvare som sentral del av kompetansen i musikk. Høringsinnspillene knyttet til demokrati og medborgerskap har imidlertid så gode argumenter at vi har vurdert dette temaet på nytt. I musikk handler det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap om at elevene skal få innsikt i at demokratiet har ulike former og uttrykk, og at de skal utvikle forståelse av hvordan musikk kan være en viktig demokratisk ressurs. I kjerneelementene i faget er det lagt vekt på at eleven skal øve på å uttrykke seg, delta aktivt, få kompetanse om musikalske virkemidler og at spill, sang og dans er påvirket av – og uttrykk for – historiske og samfunnsmessige forhold. I kompetansemål kommer dette til uttrykk ved at elevene skal kunne reflektere over hvordan musikk skaper mening, musikkens funksjon i samtiden og hvordan musikken kan spille ulike roller for utviklingen av individer og gruppers identitet. På bakgrunn av høringen anbefaler vi å ta demokrati og medborgerskap inn i musikkplanen, og vår vurdering er at dette ikke øker omfanget av planen fordi kompetansen allerede ligger der.

Begrunnelser som går på tvers av fag:

I høringen ser vi at mange er opptatt av at de ulike dimensjonene ved demokrati og medborgerskap bør ivaretas bedre. Vår vurdering er at å ta demokrati og medborgerskap inn i matematikk, naturfag, kroppsøving og musikk er en anbefaling fra høringen det er verdt å lytte til.

Er læreplanen tilstrekkelig framtidsrettet?

Oppsummering av høringen

De fleste av høringsinstansene har, jevnt over i de ulike fagene, svart at de er helt eller delvis enig i spørsmålet om læreplanen er tilstrekkelig framtidsrettet. I kommentarene er det likevel mange sterke meninger og ønsker som går igjen, ofte på tvers av fagene.

Høringsspørsmålet ser ut til å være tolket på to måter:

Er selve læreplanen laget slik at den kan brukes i fremtiden?

De som synes å svare med utgangspunkt i denne tolkningen, skriver at siden læreplanen er så generell, blir den ikke utdatert, og den kan derfor også brukes i fremtiden.

Er innholdet i læreplanen, altså kompetansene elevene skal tilegne seg, rettet mot fremtiden?

De som synes å svare med utgangspunkt i denne tolkningen, sier blant annet dette:

Kompetansemålene er så åpne at man kan tilpasse innholdet til en framtid vi ikke vet hvordan ser ut. Slik kan man se læreplanen som framtidsrettet. Læreplanen er så «romslig» at det er en stund til den «går ut på dato».

Mange trekker fram at det er positivt med fokus på digital teknologi, kommunikasjon, bærekraft og miljø fordi dette er viktig kompetanse for fremtiden.

Direktoratets vurdering og anbefaling

I fagfornyelsen har vi lagt vekt på å utvikle læreplaner som kan vare en stund, inn i en framtid vi ikke med sikkerhet kan si hvordan vil se ut. Vi forstår framtidsrettet innhold i fagene som kunnskapsområder, metoder, begreper, tenkemåter og uttrykksformer elevene trenger for å bruke faget i et samfunn preget av større kompleksitet, stort mangfold og rask endring.

Denne retningen på fornyelsen av læreplanene, er i tråd med definisjonen av kompetanse fra stortingsmeldingen, som fagfornyelsen er basert på:

Kompetanse er å tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning.

Samlet sett gir høringen god støtte til fagfornyelsen på dette spørsmålet. Det vi har arbeidet mest med under og etter høring knyttet til framtidsretting, er digital teknologi, programmering og algoritmisk tenking. Se mer om dette under egen overskrift.

Legger læreplanen til rette for at elevene utvikler faglig kompetanse som forbereder dem på videre utdanning og/eller samfunns- og arbeidsliv?

Stortingsmeldingen gir følgende kontekst for dette høringsspørsmålet: «Regjeringens omfattende satsing på kunnskap og kompetanse skal gi alle barn og unge gode muligheter til å utvikle seg og ta i bruk sine evner og anlegg i videre utdanning og arbeid som grunnlag for et godt liv. [...] Utdanning er nøkkelen til et inkluderende kunnskapssamfunn. Det er det viktigste virkemidlet for sosial utjevning.» Og videre: «Kunnskap, og evnen til å anvende kunnskap, er det norske samfunnets viktigste konkurransekraft» (side 5).

Oppsummering av høringen

På dette spørsmålet har et flertall sagt seg enig. Som positivt trekkes det fram at elevene skal utvikle kildekritisk kompetanse og digitale ferdigheter, selv om noen mener at det siste kunne kommet enda tydeligere fram. For øvrig spriker innspill og forslag i mange ulike, og ofte veldig fagspesifikke, retninger. En del mener at kompetansemålene er mest rettet mot de elevene som skal gå studiespesialiserende utdanningsprogram, og ikke like mye mot yrkesfaglige

utdanningsprogram. Andre mener at kompetansemålene er så åpne at det blir opp til hver enkelt skole å sikre at elevene utvikler en faglig kompetanse som forbereder dem på videre utdanning og arbeidsliv.

Direktoratets vurdering og anbefaling

Dette er blant spørsmålene som får sterkest støtte i høringen. Det er ikke uventet at det kommer mange konkrete innspill her. I et framtidsperspektiv er det heller ikke overraskende at digital kompetanse pekes særskilt på. Ulike sider ved digital kompetanse er tydeliggjort i og på tvers av fag etter høringen. Dette omtaler vi nærmere under egen overskrift, men helt generelt kan vi si at vi har arbeidet med framtidsretting gjennom å styrke digital teknologi, programmering og algoritmisk tenking i læreplanene.

Vi kan også understreke at læreplanene i kroppsøving, mat og helse og kunst og håndverk er tydeligere praktisk rettet, og vår vurdering er at disse læreplanene er bedre rettet mot yrkesfaglige utdanningsprogram enn gjeldende læreplaner.

Oppsummering

På bakgrunn av høringen har vi

- tydeliggjort kunnskapsinnholdet i kompetansemål i noen fag
- redusert antall kompetansemål i noen fag
- justert samisk innhold i læreplanene noe
- inkludert tverrfaglige temaer i noen flere læreplaner enn i høringsutkastene
- arbeidet med framtidsretting gjennom å styrke digital teknologi, programmering og algoritmisk tenking i læreplanene

Læreplaner med realistisk omfang som gir handlingsrom for skolen og lærerne

Det å prioritere i fagene og redusere omfanget i læreplanene har flere dimensjoner. Det mest umiddelbare å tenke på når det gjelder å prioritere, er å ta innhold ut av fag. Fagfornyelsen handler imidlertid ikke bare om å ta kunnskaper, ferdigheter og kompetanse ut av fagene. De fornyede læreplanene skal også legge til rette for dybdelæring og for kompetanse for fremtiden. Det å ivareta disse ambisjonene samtidig, fører med seg ulike hensyn som kan være motstridende.

De fleste spørsmålene under dette delkapitlet henger nøye sammen, og høringsinstansene er i mange tilfeller opptatt av de samme sakene under mange av spørsmålene. Vi ser det derfor som mest hensiktsmessig å gjøre en oppsummerende vurdering til slutt i delkapitlet, under «Direktoratets samlede vurdering av omfang og handlingsrom».

Spørsmålet «Legger læreplanen godt til rette for å ivareta de yngste barnas læring og utvikling?» får imidlertid en egen oppsummering. Det samme gjør spørsmålet «Legger læreplanene til rette for dybdelæring?»

Gir læreplanen tilstrekkelig handlingsrom for skolen og lærerne?

Retningslinjene for utforming av læreplaner for fag sier at kompetansemålene skal gi lokalt handlingsrom til å velge hvilket innhold opplæringen skal ha, og hvordan opplæringen skal organiseres. Kompetansemålene skal dessuten ikke være til hinder for at elevene kan medvirke i valg av innhold og arbeidsmåter. Disse føringene har ligget til grunn for læreplanutviklingen.

Oppsummering av høringen

På dette spørsmålet har de aller fleste svart at de er helt eller delvis enige i at handlingsrommet er tilstrekkelig. Samtidig viser kommentarene et mer nyansert bilde. Mange av instansene som

har sagt seg enige, sier at læreplanene gir i overkant stort handlingsrom. Flere peker på at det store handlingsrommet er positivt for trygge og erfarne lærere, men at det kan skape større utfordringer for de som ikke føler seg like trygge i faget. Mange påpeker at det store handlingsrommet vil føre til at læremidlene kan bli styrende for praksis og bidra til ulikheter mellom skolene.

Skolenes landsforbund uttrykker bekymring for at læreplanene inneholder for mange sammensatte og komplekse kompetansemål. Dette kan gjøre at fagplanene i realiteten ikke er krympet noe særlig og at tid til dybdelæring ikke er blitt særlig bedre, sammenlignet med gjeldende læreplaner.

Norsk Lektorlag peker på at selv om antall kompetansemål nå er redusert, kan de romme like mye som før når de er så åpent formulert. Det er derfor uklart om omfanget blir reelt redusert.

Skolelederforbundet er opptatt av at læreplanens overordnede del faktisk skal være overordnet, også etter at nye læreplaner er fastsatt. Med dette mener de at man må holde fast ved at læreplanene skal bli mindre omfangsrike, og at de skal gi tydelig retning for arbeidet med fagene i skolen. De ønsker seg læreplaner som blir det arbeidsverktøyet de er ment å være for lærere. Det må være mulighet for å gå i dybden på ulike temaer samtidig som det lokale og profesjonelle handlingsrommet sikres. Det betyr at målene i læreplanene må være vide. Det er lærerne, i det profesjonelle felleskapet, som skal tilpasse og organisere opplæringen.

Utdanningsforbundet mener at læreplanene må utformes på en måte som legger til rette for dybdelæring gjennom færre kompetansemål og mindre stofftrensning. Dette har langt på vei skjedd, men fortsatt er det mange kompetansemål i noen fag. Kombinert med lavt timetall i fagene, er realismen i å kunne praktisere dybdelæring begrenset. I tillegg er antall kompetansemål, i noen fag, redusert ved å slå sammen kompetansemål til større og mer omfattende og komplekse mål.

Gir læreplanen rom for en aktiv og medvirkende elev slik eleven er beskrevet i overordnet del?

Overordnet del uttrykker dette under overskriften «Demokrati og medvirkning»: «Skolen skal være et sted der barn og unge opplever demokrati i praksis. Elevene skal erfare at de blir lyttet til i skolehverdagen, at de har reell innflytelse, og at de kan påvirke det som angår dem».

Oppsummering av høringen

Flertallet av høringsinstansene har sagt seg helt eller delvis enig på dette spørsmålet. Instansene trekker spesielt fram at verb i kompetansemål som «utforske», «reflektere» og «undre seg over» legger til rette for aktive og medvirkende elever. Samtidig uttrykker noen bekymring for at noen av verbene ligger på et høyt nivå. Tekstene om underveisvurdering blir også trukket fram som noe positivt i denne sammenhengen.

Har læreplanen et realistisk omfang sett opp mot timetallet i faget?

Oppsummering av høringen

På dette spørsmålet er det relativt stor variasjon mellom fag i hvor mange som er enige og uenige. I noen fag mener mange at kompetansemålene er i overkant ambisiøse og omfattende, sett i lys av timetallet. På uenighetssiden er det en del som trekker fram at de ser på dybdelæring som noe tidkrevende, og at denne intensjonen med fagfornyelsen derfor blir krevende å oppfylle, i lys av timetallet i faget.

Endringer i fag- og timefordelingen er ikke en del av fagfornyelsen.

Legger læreplanen til rette for dybdelæring?

Et av de mest sentrale hensynene i fagfornyelsen er å utvikle læreplaner som legger til rette for dybdelæring.

Oppsummering av høringen

Det overordnede bildet er at et flertall mener at læreplanene legger godt til rette for dybdelæring. Noen uttalelser peker samtidig på at omfanget i fag, sett i forhold til timetallet, kan utfordre arbeid med dybdelæring i praksis. Flere instanser uttrykker bekymring for at forståelsen av hva dybdelæringsbegrepet betyr, er forskjellig. I en del fag går kommentarer på at tydeligere sammenheng mellom kompetansemål og kjerneelementene vil kunne legge en bedre føring for arbeidet med dybdelæring. Flere høringsuttalelser peker på at tilrettelegging for tverrfaglig arbeid, kan bidra til dybdelæring. Mange er opptatt av å understreke at elevenes dybdelæring avhenger av valgene læreren gjør i planlegging og gjennomføring av undervisningen.

Direktoratets vurdering og anbefaling

I *Retningslinjer for utforming av nasjonale og samiske læreplaner for fag* definerer vi dybdelæring slik (side 9):

Vi definerer dybdelæring som det å gradvis utvikle kunnskap og varig forståelse av begreper, metoder og sammenhenger i fag og mellom fagområder. Det innebærer at vi reflekterer over egen læring og bruker det vi har lært på ulike måter i kjente og ukjente situasjoner, alene eller sammen med andre.

Definisjonen viser at dybdelæring har ulike sider, og nettopp det har vi lagt vesentlig vekt på i læreplanutviklingen. Vi er opptatt av at læreplanene skal legge til rette for at elevene får mulighet til å

- utvikle forståelse av og kunne anvende begreper og metoder innenfor et fagområde
- utvikle forståelse av og kunne anvende sammenhenger innenfor et fagområde
- utvikle forståelse av og kunne anvende begreper, metoder og sammenhenger mellom fagområder
- kunne anvende det de har lært i kjente og ukjente situasjoner og sammenhenger
- reflektere over egen læring og utvikle læringsstrategier

Disse aspektene er ulike sider ved dybdelæring, og det å ta hensyn til de ulike sidene innebærer at å utvikle læreplaner i fagfornyelsen ikke bare har handlet om å «slanke» fagene ved å «ta ut» innhold. Læreplanutviklingen har vært mer kompleks enn som så. Det har handlet om å sette sammen det vi ønsker at elevene skal lære i fagene på nytt, rettet mot forståelse i fagene, det å se sammenhenger i og mellom fag og det å lære å lære i fagene. Ikke minst har det vært et viktig hensyn at elevene skal kunne finne mening i det de lærer og kunne anvende det de har lært i nye og ukjente situasjoner. De ulike sidene ved dybdelæring er ikke vektlagt og løst helt likt i alle fag, fordi fagene er forskjellige.

Oppsummert handler dybdelæring om å gå i dybden i et avgrenset lærestoff i ett fag, men det er bare en side ved hva dybdelæring er. Vel så viktig for dybdelæring er at elevene forstår hvordan fag og fagområder henger sammen, for eksempel ved å lære om hvordan perspektiver fra ulike fag utfyller hverandre når det gjelder kunnskap om bærekraft eller demokrati.

Legger læreplanen godt til rette for å ivareta de yngste barnas læring og utvikling?

Oppsummering av høringen

Andelen som ikke svarer på dette spørsmålet er høy, sammenlignet med andre spørsmål. Blant de som har svart, er flertallet enig. Flere trekker fram som positivt at lek er vektlagt på de laveste trinnene. I enkelte fag mener noen at det er for høyt ambisjonsnivå på noen

kompetansemål, og at ivaretagelsen av de yngste barna av den grunn ikke er god nok. En del mener at det i alle fag burde vært kompetansemål etter 2. trinn, for å bidra til tydeligere progresjon og god begynneropplæring.

Direktoratets vurdering og anbefaling

Mange fag får til dels veldig god omtale i høringen på dette spørsmålet. Spesielt i fag med kompetansemål etter 2. trinn, er tilbakemeldingen at vi har lyktes med å tilpasse kompetansemålene til de yngste elevene på en vesentlig bedre måte enn i gjeldende læreplaner.

Legger læreplanen godt til rette for tilpasset opplæring?

Oppsummering av høringen

Et flertall svarer at de mener læreplanene legger godt til rette for tilpasset opplæring. Begrunnelsene går i hovedsak på at kompetansemålene gir læreren tilstrekkelig handlingsrom, og det pekes spesielt på at åpne kompetansemål og handlingsorienterte verb er med på å legge til rette for tilpasset opplæring. Noen instanser som er uenig peker på at læreplaner med kompetansemål på hvert trinn kan by på utfordringer med tanke på å tilpasse opplæring for svakt presterende elever.

Legger læreplanen til rette for god progresjon i faget?

Stortingsmeldingen sier: «Progresjonen som er forventet gjennom opplæringsløpet, må komme tydelig fram i læreplanene, både innad det enkelte fag og på tvers av fag som har tilgrensende kunnskapsområder» (side 43).

Oppsummering av høringen

Litt over halvparten av instansene har sagt seg helt eller delvis enige på dette spørsmålet. Kommentarene er ofte veldig fagspesifikke. Mange kommer med forslag til grep som de mener kunne tydeliggjort progresjonen i læreplanene. Et av innspillene som nevnes av flere er at rekkefølgen på kompetansemålene burde være brukt som virkemiddel for å tydeliggjøre progresjon. Noen skriver også at kompetansemål på hvert trinn hadde vært nyttig for å tydeliggjøre progresjon.

Direktoratets samlede vurdering av omfang og handlingsrom

Fagfornyelsen har mange ambisjoner som skal ivaretas samtidig og det fører med seg hensyn som til en viss grad står i motsetning til hverandre.

Kompetansemål og pedagogisk handlingsrom

Vurderingene etter at vi har oppsummert høringen handler blant annet om å avveie hensynet til å legge til rette for dybdelæring gjennom færre og åpne kompetansemål, mot hensynet til konkretisering og kunnskapsorientering i kompetansemålene. Det handler også om å balansere et godt profesjonelt handlingsrom med å gi tydelig retning og prioritering.

Høringen av læreplanene bærer preg av at det er krevende å finne den gode balansen mellom åpne mål som gir stort handlingsrom og gode muligheter til å se sammenhenger, og mer detaljerte mål som kan være til god støtte, men som også kan begrense mulighetene.

Selv om dilemmaet åpne mål–detaljerte mål finnes i alle læreplaner, peker høringen mot at vi i flere fag har lyktes ganske godt.

Forståelse, refleksjon og kritisk tenkning

Sentralt i kompetansebegrepet er forståelse, refleksjon og kritisk tenkning. Elevene skal forstå det de har lært, kunne reflektere over det de gjør, og kunne gjøre kritiske og etiske vurderinger.

Basert på kompetansebegrepet fra stortingsmeldingen og Overordnet del, sier retningslinjene for utforming av læreplaner at forståelse, refleksjon og kritisk tenkning skal synliggjøres i kompetansemålene der det er relevant. Det samme skal metoder, arbeidsmåter og tenkemåter eleven trenger for å kunne lære og bruke faget.

For å uttrykke kompetanse på en god måte, har vi villet unngå for mange veldig avgrensede og detaljerte kunnskap- eller ferdighetsorienterte kompetansemål. Slike mål er imidlertid ønskelige i bestemte tilfeller. Det vil for eksempel være nødvendig med avgrensede språklæringsmål i norsk. Men det som vil være uheldig, er om mål som begrenser pedagogisk handlingsrom preger profilen til en læreplan.

Et annet ytterpunkt vi har ønsket å unngå, er veldig vide og omfattende mål. Slike mål kan for eksempel komme til uttrykk gjennom for mange bestillinger i ett og samme mål, altså av typen «...eleven skal kunne det ene... og det andre... og det tredje». Mer enn to «bestillinger» til hva elevene skal kunne kan fort føre til for omfattende og utydelige mål.

Kunnskapsorientering og kompetanseorientering

Av det som er sagt over, følger at et sentralt hensyn i læreplanutviklingen har vært å utforme kompetansemålene på tilnærmet likt nivå. Det vil si at vi verken har villet ha målene for overordnede eller for detaljerte. Svært detaljerte mål kan gjøre det vanskeligere å se sammenhenger og overføre kunnskap i og mellom fag, noe som er sentralt for blant annet dybdelæring.

Høringen av læreplanene bærer preg av at det er krevende å finne en god balanse mellom kunnskapsorientering med høyt detaljnivå og kompetanseorientering med handlingsrom. Ambisjonen i fagfornyelsen har vært å finne en god balanse mellom disse to hensynene. I noen læreplaner viser høringen at vi har lyktes ganske godt i høringsutkastene. I andre læreplaner tydeliggjør vi kunnskapsinnholdet noe etter høring fordi høringen klart peker i den retning.

Oppsummering

Oppsummert kan vi si at selv om vi etter høring anbefaler grep for å redusere omfanget og prioritere i fag der høringen peker i den retning, er det i enkelte fag svært vanskelig å få til å prioritere tydelig nok. Dette gjelder for eksempel i samfunnsfag som bygger på tre ulike fagdisipliner og som skal ivareta svært mange hensyn innenfor timetallsrammen. Når læreplanene samtidig skal gi handlingsrom, vil mye av arbeidet med å definere et realistisk omfang i fagene også avhenge av at profesjonsfelleskapet evner å prioritere.

Læreplaner som god støtte og styring

En overordnet ambisjon med fagfornyelsen er å videreutvikle læreplanverket slik at det samlet sett skal egne seg godt som støtte og styring for alle nivåer i skolen. I oppfølgingen av stortingsmeldingen har det derfor vært et viktig hensyn å utvikle læreplaner og støtteressurser til læreplanene parallelt. Ulikt tidlige læreplanfornyelser, vil læreplanene og støtte- og veiledningsressurser til læreplanverket nå foreligge samtidig. Det at støtteressursene lages i samme utviklingsprosess som selve læreplanene, håper vi vil bidra til at vi treffer godt med hva skolene trenger når det gjelder støtte og veiledning. I tillegg blir det viktig å kartlegge eventuelle nye behov etter at læreplanene tas i bruk.

Den nye læreplanstrukturen skal i seg selv gi læreplaner som gir bedre støtte og styring for pedagogisk praksis i skolen.

Støtte- og veiledningsressursene omfatter:

- Digital læreplanvisning som viser sammenhenger mellom ulike deler av læreplanverket

- Veiledende kjennetegn på måloppnåelse i fag, på trinn med sluttvurdering
- Kompetansepakker ved innføring av det nye læreplanverket, LK20

Er det en god sammenheng mellom de ulike delene i læreplanen i dette faget?

Bedre sammenheng i læreplanverket er en sentral side ved læreplaner som gir bedre støtte og styring for pedagogisk praksis. Om faget-delen skal binde Overordnet del og kompetansemål og tekstene om underveisvurdering og standpunktvurdering sammen. Tekstene om vurdering skal dessuten være en støtte i vurderingsarbeidet lærerne og elevene gjør i det daglige.

Oppsummering av høringen

De fleste har svart at de er helt eller delvis enige på dette spørsmålet. Samtidig spriker svarene i flere ulike retninger blant de som har kommentert, og tilbakemeldingene varierer i ganske stor grad fra læreplan til læreplan. I noen fag mener en god del at tekstene i Om faget, samt noen av kjerneelementene, ikke er godt nok ivare tatt i kompetansemålene. Samtidig er det også et overordnet bilde at mange ikke synes sammenhengen mellom kjerneelementer og kompetansemål er god nok. De som svarer dette, ønsker seg en form for inndeling av målene, nå som hovedområdene ikke er der lenger som organiserende element.

Direktoratets vurdering og anbefaling

Vår vurdering av høringen er at den gir støtte til at vi har lyktes ganske godt i å lage god sammenheng i læreplaner for fag. Høringen gir mer støtte enn å si det motsatte, nemlig at vi *ikke* har truffet med ambisjonen om god sammenheng i den enkelte plan. En del som uttrykker skepsis, synes å savne hovedområdene som organiserende element i læreplanene. Vi tror at den nye digitale læreplanvisningen vil oppleves som et godt verktøy, at den vil overta rollen hovedområdene har hatt og etter hvert oppleves en enda bedre støtte enn det hovedområdene var.

Er språket i læreplanen klart og tydelig?

Et viktig hensyn i læreplanutviklingen har vært at læreplanene skal skrives i klart og forståelig språk. Læreplanene er lærernes viktigste arbeidsverktøy. De må derfor være så faglig presise som mulig.

Oppsummering av høringen

På spørsmålet om språket oppleves som klart og tydelig, svarer i overkant av 50 prosent at de er helt eller delvis enig. Engelsk og fremmedspråk skiller seg ut, og her svarer over 70 prosent av de synes språket er tydelig. I kroppsøving og mat og helse svarer 64 og 66 prosent at språket er tydelig, men tilbakemeldingene er i stor grad positive og kommentarene går på uklarheter rundt begreper. I samfunnskunnskap, historie og religion, svarer under 50 prosent at språket er klart

Mange mener at språket har blitt bedre enn i tidligere utkast, samtidig er det tilbakemeldinger som går igjen for alle læreplanene. Mange mener fremdeles at språket i lærerplanene er for akademisk, og at det brukes store ord og oppkonstruert språk. Det er også mange som gir konkrete tilbakemeldinger på begreper som er vanskelig å forstå. Dette gjelder både fagbegreper og nye sammensatte begreper.

En del peker også på verb som kan ha et stort tolkningsrom, og noen spør om listen med verbbeskrivelsene vil bli utgitt sammen med læreplanene, siden denne kan gjøre det enklere å tolke læreplanene og kompetansemålene.

Direktoratets vurdering og anbefaling

Vi har vurdert innspillene vi har fått, og flere har også gitt oss nyttige tilbakemeldinger om andre

måter å formulere seg på. I denne runden har vi vært spesielt oppfattet av å få et enhetlig språk på tvers av alle læreplanene, og vi har fått hjelp fra språkkonsulenter. Vi har vært bevisste på å ta bort oppkonstruerte begreper, som gjør det vanskeligere for leseren å forstå hva som menes.

Mange av tilbakemeldingene vi har fått, går på formuleringer i kjerneelementene. Vi har gjort noen mindre språklige endringer i kjerneelementene, men ettersom kjerneelementene er fastsatt av departementet, har vi ikke gjort store endringer her.

Når det gjelder bruk av fagbegreper, har vi imidlertid gjort en avveining i hvert tilfelle der det har kommet konkrete innspill. Det er viktig å finne en balanse mellom hverdagsspråk og tydelig fagspråk, slik at læreplanene er forståelige, og samtidig faglige presise nok. Vi har lagt til grunn i læreplanutviklingen, at lærerne er den primære målgruppen. Samtidig er målet at læreplanene skal skrives i et språk som gjør det enkelt for lærerne å formidle innholdet til elevene.

Vil tekstene om underveis- og standpunktvurdering fungere som en god støtte i vurderingsarbeidet?

Vi har lagt til grunn at det å innføre tekster om underveisvurdering i læreplanene gjøres for å støtte vurderingsarbeidet i skolen. En god vurderingspraksis motiverer og har læring som mål, og den skal være et redskap i læreprosessen, gi grunnlag for tilpasset opplæring og bidra til at elever utvikler kompetansen sin i fag. Tekstene om standpunktvurdering skal gi støtte til en faglig relevant og rettfærdig standpunktvurdering.

Oppsummering av høringen

Det er bred støtte i høringen til å innføre fagspesifikke tekster om vurdering i læreplanene, men det er samtidig relativt høy grad av misnøye med tekstene. Kommentarene går på at tekstene er for lite fagspesifikke, at de gjentar kompetansemålene og at de ikke vil være tydelige å vurdere ut fra. Tekstene vil ikke fungere som god støtte slik de ser ut nå, fordi de sier lite om hvordan elevene skal vurderes. Mange lærere sier at tekstene beskriver mye av det de allerede gjør, og at de sånn sett ikke tilfører så mye nytt. Andre er glade for at de nå har dette skriftlig. Det er en del som nevner at å innføre vurderingstekster i hver læreplan legger for mange metodiske føringer for lærernes arbeid.

Det er mindre oppmerksomhet rundt tekstene om sluttvurdering i høringen. Mange er misfornøyde med formuleringen «kjente og ukjente situasjoner», og forstår ikke hva dette betyr.

Vi har fått få innspill fra partene i strategien for fagfornyelsen på disse tekstene.

Direktoratets vurdering og anbefaling

Det å ha fagspesifikke omtaler av underveisvurdering i læreplanene er nytt med fagfornyelsen. Mange av høringsinnspillene peker på dilemmaer og utfordringer som har vært til stede gjennom hele læreplanutviklingen. Det er et sentralt hensyn å finne best mulig løsninger på dilemmaene, samtidig som det sannsynligvis ikke er ett riktig svar på hvordan en slik omtale i en forskrift bør se ut for å gi støtte til vurderingsarbeidet i skolen. Det vanskeligste dilemmaet er å lage beskrivelser som er fagspesifikke og konkrete nok, samtidig som de ikke snevrer inn, gjentar eller fordreier det som står i kompetansemålene.

Det er også en utfordring å ta hensyn til at elevens læring er en utviklingsprosess, samtidig som tekstene skal ha sammenheng med kompetansemål på et bestemt trinn. Underveisvurdering skjer som en del av opplæringen i fag og det er derfor krevende å konkretisere for mye, fordi læreren må bruke sitt pedagogiske skjønns og må tilpasse underveisvurderingen til hvor eleven er i sin læring.

Vi vet at det for sluttvurdering, og spesielt for standpunktvurdering, er behov for økt støtte til tolkningsfelleskap. Derfor har vi vært opptatt av at tekstene skal gi støtte til vurderingen,

samtidig som det er viktig å være tydelige på at det er kompetansemålene, sett i sammenheng, som er grunnlaget for vurdering. Tekstene om vurdering i læreplanene vil sammen med veiledende kjennetegn på måloppnåelse gi økt støtte til tolkningsfellesskap. Det er viktig at undervisvurderingstekstene, tekstene om standpunktvurdering og kjennetegnene på måloppnåelse korresponderer med hverandre.

I utviklingsarbeidet har vi erfart at det er vanskelig å gjøre tekstene om undervisvurdering fagspesifikke. Nivået vi nå har lagt oss på, resulterer i mange gjentakelser i tekstene på ulike trinn, og mye gjengivelse av forskriften og Overordnet del. Beskrivelsene, slik de nå foreligger, inneholder mange generelle formuleringer, og vi ser dette som et argument som taler *mot* å ha slike tekster i det hele tatt. På den annen siden har vi vurdert undervis om det er så krevende å finne et godt nivå på fagspesifikke beskrivelser i en forskrift at vi ville anbefale å kun ha generelle beskrivelser. Alle utfordringene vi peker på her, trekkes også fram av høringsinstansene.

Vi mener at generelle beskrivelser best kan ivaretas i forskrift til opplæringsloven kapittel 3. Likevel har vi foreslått generelle formuleringer i fagene, og vår vurdering er at disse nå har et hensiktsmessig omfang og nivå som vil virke godt sammen med forskriften.

Med støtte fra fagpersoner på vurderingsfeltet, og en del støtte fra høringen, har vi tro på at det er positivt å ha beskrivelser av vurdering som er spesifikke for hvert enkelt fag. Siden omtalene av vurdering er nye i læreplansammenheng og berører flere dilemmaer, blir det viktig å følge med på hvordan disse tas i bruk i skolen. Vi kan regne med at evalueringen av fagfornyelsen vil gi kunnskap om dette, men det er fortsatt litt tidlig å si hvordan og på hvilket detaljningsnivå. Innhenting av brukererfaringer vil også være relevant. Vi kan ikke se bort fra at disse tekstene må revideres i lys av ny opplæringslov, endringer i forskrift til opplæringsloven kapittel 3 om vurdering og endringer i eksamen.

Vi har bearbeidet de fagspesifikke tekstene i alle fag under og etter høringen. De er nå bedre samordnet på tvers av fag, blant annet gjennom bruk av en lik struktur og oppbygging og felles formuleringer. Disse formuleringene skal sikre at vi ikke setter større krav til undervisvurdering og standpunkt enn det som følger av forskrift til opplæringsloven. Vi bruker også begrepene «utvikler» og «viser» kompetanse parallelt, for å få fram læringsperspektivet ved undervisvurderingen. Når det gjelder tekstene om standpunktvurdering, har vi lagt vekt på å gjøre de fagspesifikke beskrivelsene så overordnet som mulig, for å være sikre på at vi omfatter alle kompetansemålene og ikke snevrer inn kompetansen i faget. Det betyr at vi ikke etterkommer ønsker fra høringen om mer konkrete beskrivelser, men vår vurdering er at dette vil gis i form av veiledende kjennetegn på måloppnåelse.

Ut fra svarene i høringen, mener vi å se at det er store variasjoner i forståelsen av regelverket for vurdering. Dette er uheldig, og vi ønsker derfor å legge vekt på informasjon om regelverket i støtte- og veiledningsressurser til fagfornyelsen.

Undervisvurderingstekstene består av formuleringer som er felles for alle fag, kombinert med fagspesifikke formuleringer som gir retning for undervisvurderingen i det bestemte faget. I arbeidet med formuleringene som er felles for fag, har vi fått råd og innspill fra kontaktpersonene hos partene i strategien for fagfornyelsen som Utdanningsdirektoratet har samarbeidsmøter med, og fra en rekke fagpersoner på vurderingsfeltet.

Oppsummering: Læreplanverket med støtteressurser

Som oppfølging av oppdraget om fagfornyelsen utvikler vi støtteressurser knyttet til læreplanverket. Sammen med læreplanene, er dette en vesentlig del av svaret på oppdraget om at læreplanene skal bli bedre verktøy for støtte og styring av pedagogisk praksis. Det skal også bidra til økt forståelse av intensjoner og innhold i læreplanverket og gi støtte til å planlegge for elevenes læring og utvikling.

Digital læreplanvisning

Vi har utviklet en ny, digital læreplanvisning som skal bidra til å synliggjøre sammenhenger i og mellom fag. For å gi støtte til helhetlig forståelse og bruk av læreplanene inneholder læreplanvisningen koblinger mellom ulike deler av Om faget og kompetansemål. Læreplaner for fag og Overordnet del er også koblet sammen. Læreplanene inneholder også koblinger for å gi støtte til arbeidet med progresjon. Visningen har dessuten en funksjon for å forklare verb og for å forklare implisitt innhold, der dette er nødvendig for å forstå intensjonen med et kompetansemål eller et bestemt fagbegrep. Utdanningsdirektoratet vil følge opp og analysere bruken av læreplanvisningen for å justere og videreutvikle støtten ved behov. Læreplanvisningen vil også inneholde koblinger til støtteressurser, som for eksempel temasider om tilpasset opplæring og vurdering for læring.

Kompetansepakker ved innføring av LK20

Direktoratet utvikler en nettbasert kompetansepakke som blir åpent tilgjengelig for alle grunnskoler og videregående skoler. Kompetansepakken skal være skolebasert, det betyr at utviklingsarbeidet skjer på egen skole. Kompetansepakken skal støtte skoleledere og lærere i arbeidet med å ta i bruk nytt læreplanverk, og bidra til økt kompetanse i å tolke og forstå læreplanverket. Det blir en tydelig kobling mellom læreplanverket og kompetansepakken, blant annet ved at deltakerne skal bruke læreplanverket og den nye digitale læreplanvisningen når de arbeider med kompetansepakken.

Det er skoleeier eller skoleleder som beslutter om skolen skal delta. Skolene tar utgangspunkt i sine utviklingsbehov, og kompetansepakken kan brukes i desentralisert ordning for kompetanseutvikling.

Kompetansepakken består av fem moduler: 1. Overordnet del – verdiløft i praksis, 2. Læreplaner for fag, 3. Dybdelæring, Tverrfaglige temaer og 5. Profesjonsfellesskapet.

Fagene i grunnskolen har kompetansemål etter ulike trinn. Har du synspunkt på dette?

Oppsummering av høringen

Den overordnede tilbakemeldingen er at mange er fornøyde med at kompetansemålene står etter ulike trinn, slik det er nå. Det pekes på av mange at kompetansemål på ulike trinn gir bedre tid til å arbeide grundig og legge til rette for dybdelæring i fag. Samtidig er det nesten like mange som ønsker kompetansemål etter alle trinn. Begrunnelsen er at det i større grad vil sikre at elevene utvikler den samme kunnskapen og kompetansen, uavhengig av hvilken lærer de har, hvilken skole de går på eller hvor de bor i landet. Mange mener at mål på hvert trinn vil begrense det profesjonelle handlingsrommet. I læreplanen i matematikk er det kompetansemål etter hvert trinn fra 2. trinn. Det er bred støtte til dette i høringen, selv om det pekes på noen utfordringer knyttet til tilpasset opplæring og organisering for fådelte skoler. Det er også enkelte instanser, inkludert KS, som påpeker at det kan være utfordrende for tverrfaglig samarbeid at matematikk har kompetansemål på flere trinn enn de andre fagene i grunnskolen. Se den fagspesifikke oppsummeringen for matematikk.

Direktoratets vurdering og anbefaling

Under utviklingen av kjerneelementer og læreplaner har vi innhentet innspill om hvorvidt det bør være kompetansemål på flere trinn enn i dag i de ulike fagene. Fordi tilbakemeldingen har vært delt, fikk læreplangruppene i oppdrag å vurdere om fagene skulle ha kompetansemål på flere trinn enn i dag. Flere fag som har mål etter 4. trinn i dagens læreplaner har foreslått mål etter 2. trinn, blant annet for å tydeliggjøre progresjon og tilpasse læreplanen bedre til de yngste elevene.

På bakgrunn av høringen anbefaler vi å videreføre de løsningene som er valgt for ulike fag i høringsutkastene. Læreplangruppa i matematikk valgte en annen løsning enn de andre fagene, og denne modellen er sendt på høring. Læreplangruppas tydelige anbefaling var at kompetansemål på hvert trinn er et viktig grep for å legge til rette for progresjon og dybdelæring i faget. Fordi mål etter hvert trinn er nytt i grunnskolen og modellen skiller seg fra andre fag, ville direktoratet og departementet ikke begrense handlingsrommet for tilpasset opplæring eller signalisere at kravene til dokumentasjon av elevenes måloppnåelse blir høyere. Høringen gir klar støtte til måten dette er løst på i matematikk. Siden dette er nytt, anbefaler vi at vi ved innføringen av ny læreplan informerer tydelig om at opplæringen i matematikk har samme forpliktelser om å ivareta tilpasset opplæring og prinsipper for læringsfremmende vurdering som andre fag. Det er også viktig å følge med på om innretningen på kompetansemål i læreplanen fungerer etter intensjonen, og eventuelt også om erfaringene har overføringsverdi til andre fag. Vi anbefaler blant annet at en ny utlysning i Evalueringen av fagfornyelsen omfatter opplæring etter fornyet læreplan i matematikk, både når det gjelder struktur og innholdet i faget.

I læreplanene er det kompetansemål etter 2. trinn i noen fag, og etter 4. trinn i andre fag. Er det på lengre sikt en god løsning også å lage kompetansemål etter 1. trinn, for å få til en god begynneropplæring og bedre overgang mellom barnehage og skole?

Oppsummering av høringen

På dette spørsmålet er høringen veldig delt. Samlet sett er det nesten like mange som synes det er en god idé å innføre kompetansemål etter 1. trinn som de som ikke gjør det. Argumenter for er at skolen da kan ivareta leken og en myk overgang fra barnehagen. Overgangen fra barnehage til skole kan være stor for mange, og det er viktig at barna får et positivt møte med skolen, der de opplever mestring. På den annen side er mange bekymret for at kompetansemål etter 1. trinn kan føre til mer uheldig press på de yngste elevene. En løsning kan være at kompetansemålene etter 1. trinn eksplisitt fokuserer på læring gjennom lek. Det blir også trukket fram som positivt med mål etter 1. trinn at barnehagene da må sette seg inn i læreplanene for grunnskolen og rette seg mot dem, samtidig som skolene må sette seg inn i rammeplanen for barnehagene, slik at overgangen fra skole til barnehage kan sikres på best mulig måte. Noen mener at det kan være hensiktsmessig å ha kompetansemål etter 1. trinn i noen fag, men ikke alle. Her legges det størst vekt på norsk, matematikk og engelsk.

Direktoratets vurdering og anbefaling

Direktoratets anbefaling er at det ikke gjøres noen oppfølging av mål etter 1. trinn før læreplanene fastsettes. Som del av oppdraget om fagfornyelsen vurderer Utdanningsdirektoratet hva som kan bidra til opplæring som er godt tilpasset de yngste elevene i skolen. Spørsmål fra høringen kan følges opp i dette arbeidet, men i første omgang knyttet til støtteressurser og ikke endringer i læreplanene.

Har du andre kommentarer eller forslag til endringer i læreplanene?

Innspill om at timetallet er for lavt eller at det behov for økt lærerkompetanse eller bedre utstyr på skolene for å realisere målene i fagene, går igjen i mange fag. Dette er ikke uventet. Å justere timetall i fag er ikke en del av fagfornyelsen. Vi gjør imidlertid departementet oppmerksomme på at det i en del fag kommer veldig mange innspill om dette. Vi ønsker også å invitere departementet til en dialog om prinsipielle spørsmål og dilemmaer ved den særnorske modellen hvor vi styrer både gjennom timetall og kompetansemål/læreplaner fra nasjonalt nivå.

Grunnleggende ferdigheter

I stortingsmeldingen understrekes det at lesing, skriving, regning, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter skal videreføres. Videre understrekes det at de grunnleggende ferdighetene skal innarbeides i læreplaner der det vurderes som faglig relevant. Det skal bli tydeligere hvilke

fag som har ansvar for ulike sider ved ferdighetene.

I læreplanene som har vært på høring, sies det eksplisitt i norskplanen at norskfaget har et særskilt ansvar for muntlige ferdigheter, for å kunne skrive og for å kunne lese. I matematikkplanen står det i høringsutkastet at matematikk «har eit særleg ansvar for rekning som grunnleggjande ferdigheit», og samfunnsfag og samfunnskunnskap får «eit særleg ansvar for utviklinga av digitale ferdigheiter».

Oppsummering av høringen

I matematikk spurte vi: «Legg læreplanen godt til rette for at alle elevar skal kunne rekne etter grunnskolen?» Det er bred enighet i høringen om at læreplanen legger godt til rette for at elevene skal kunne regne etter grunnskolen.

I samfunnsfag spurte vi: «Det er nytt at samfunnsfag har fått eit særleg ansvar for den digitale ferdigheita. Legg læreplanen godt nok til rette for at alle elevar skal kunne ha gode digitale ferdigheiter etter grunnskolen?» Et flertall av høringsinstansene som har svart på spørsmål er enig i at læreplanen legger godt nok til rette for at alle elever skal kunne ha gode digitale ferdigheter etter grunnskolen. En del påpeker imidlertid at teksten om digitale ferdigheter kan styrkes slik at det fremgår tydeligere hva som er samfunnsfagets ansvar, og at formuleringen «særlig ansvar» er lite hensiktsmessig fordi den kan bidra til å frata andre fag et medansvar. Denne tilbakemeldingen kommer også i samfunnskunnskap.

I norsk spurte vi: «Legger læreplanen godt til rette for at alle elever skal kunne lese, skrive og ha gode muntlige ferdigheter etter grunnskolen?» Blant de som har svart, er et klart flertall enige i at læreplanen legger godt til rette for at alle elever skal kunne lese, skrive og ha gode muntlige ferdigheter etter grunnskolen. Flere påpeker imidlertid at norskfaget har fått for stort ansvar for de språklige grunnleggende ferdighetene ved at det er presisert at faget har «et særlig ansvar for utviklingen av ferdigheten ...».

Direktoratets vurdering og anbefaling

På bakgrunn av innspillene vi fikk i høringen av regneferdigheten i matematikk, og på bakgrunn av tidligere innspillsrunder, vurderer vi regning som godt ivaretatt i læreplanen. På bakgrunn av høringen av samfunnsfag er det vår vurdering at det er behov for å gjøre de digitale kompetansemålene mer samfunnsfaglig relevante.

Til grunn for fagfornyelsen ligger at de grunnleggende ferdighetene skal videreføres, men at ikke alle ferdigheter er like relevante i alle fag. Slik formuleringen er i høringsutkastet i norsk, oppfattes det som om norsk har fått et «særlig ansvar» for tre av fire ferdigheter. Det samme poenget påpekes i høringen av samfunnsfagplanen. Formuleringen om særlig ansvar for utviklingen av digitale ferdigheter kan oppfattes som at det fratar andre fag et medansvar. Dette virker reduserende for dimensjonen om at grunnleggende ferdigheter er redskap for å lære og for å utvikle og vise kompetanse i alle fag.

På bakgrunn av høringen, anbefaler vi å gjøre følgende endringer i formuleringene som beskriver særskilt ansvar for de grunnleggende ferdighetene:

I samfunnsfag anbefaler vi å endre til: «Samfunnsfag har et særlig ansvar for digitale ferdigheter». I samfunnskunnskap foreslår vi å ta formuleringen om særskilt ansvar ut, på grunn av omfanget i faget.

I norsk anbefaler vi å endre formuleringene til:

- «Norsk har et særlig ansvar for opplæring i å kunne lese».
- «Norsk har et særlig ansvar for opplæring i å kunne skrive».

- «Norsk har et særlig ansvar for utvikling av muntlige ferdigheter».

Med disse formuleringene henleder vi oppmerksomheten mot at faget norsk har et særskilt ansvar for den første leseopplæring og skriveopplæringen, men vi inkluderer ikke «den første», fordi fagets ansvar er mer omfattende enn som så.

I matematikk, læreplanen for fellesfaget 1.–10. trinn og læreplanene i videregående opplæring, anbefaler vi å endre formuleringene til:

- «Matematikk har eit særleg ansvar for opplæringa av å kunne rekne».

Begrunnelsen er den samme som for norsk.

I læreplanutviklingen har vi, i tråd med stortingsmeldingen, integrert de grunnleggende ferdigheter i kompetansemålene der det er relevant. Samtidig har vi fulgt retningslinjene for utforming av kompetansemål, og de sier blant annet at vi må unngå mange ledd og bestillinger som gjør målene unødvendig omfattende, komplekse og vanskelige å forstå. Derfor har vi lagt vekt på at det må være en formålstjenlig balanse mellom det å uttrykke ferdighetene eksplisitt og implisitt. Hensynet til å ikke «overbelaste» kompetansemålene med for mange ledd og bestillinger, har gjort at vi jevnt over i læreplanene har færre mål som eksplisitt nevner de grunnleggende ferdighetene nå, sammenlignet med gjeldende læreplaner. Tekstene om de grunnleggende ferdighetene under Om faget gir innhold og retning til ferdighetene i faget. Disse tekstene er viktige, særlig med tanke på at ferdighetene mange steder vil være implisitte i kompetansemålene.

Digitale kompetanse

Fagfornyelsen skal ut fra oppdragsbrev 03-17 og *Digitaliseringsstrategi for grunnsopplæringen 2017–2021* bidra til å styrke elevenes digitale kompetanse. Innhold i læreplanene knyttet til digital kompetanse er mangfoldig. For ordens skyld har vi valgt å dele det inn i seks kategorier:

- Digitale ferdigheter, eksplisitt
- Digitale ferdigheter, implisitt
- Digital teknologi, eksplisitt
- Digital teknologi, implisitt
- Programmering/koding
- Algoritmisk tenking

Flere sider ved læreplanutviklingen på dette området er en oppfølging av digitaliseringsstrategien.

Digitale ferdigheter

Alle fag har et ansvar for alle de fem grunnleggende ferdighetene, i ulik grad og avhengig av fagenes egenart. Dette gjelder også digitale ferdigheter. Vi har etterstrebet å finne en god balanse mellom å uttrykke digitale ferdigheter eksplisitt og implisitt i læreplanene. Implisitt uttrykk gi læreren et lokalt handlingsrom når det gjelder valg av metoder.

Digital teknologi

Naturfag har teknologi som eget kjerneelement. Flere kompetansemål går derfor på å bruke, forstå, lage og vurdere teknologi. Teknologi er derimot mer enn bare digital teknologi og vi ønsker å gi læreren et handlingsrom til å inkludere flere sider av teknologibegrepet enn kun den digitale. Flere av kompetansemålene knyttet til kjerneelementet åpner for at digital teknologi kan eller skal inngå, implisitt og/eller eksplisitt.

I samfunnsfag er teknologi eksplisitt ivaretatt i kompetansemål etter 7. og 10. trinn, og da som endringsfaktor for naturen og samfunnsutviklingen i et historisk, nåtidig og framtidsperspektiv. Det vil være naturlig å knytte teknologi til andre kompetansemål også, som for eksempel i forbindelse med spørsmål om hvem som har makt, og hvordan samfunn påvirker natur.

Musikk: Musikk-teknologi er den digitale teknologien som er aktuell i faget. Musikkteknologi kan brukes til å utøve, lage og oppleve musikk. Musikkteknologi er særlig aktuelt i kompetansemålene der elevene skal lage musikk, for eksempel i dette kompetansemålet etter 7. trinn: «bruke teknologi og digitale verktøy til å skape og bearbeide musikk». Digital teknologi ligger implisitt i alle kompetansemålene som handler om å utøve, lage og oppleve musikk.

I kunst og håndverk kommer digital teknologi tydeligst fram i disse to kompetansemålene etter 10. trinn: «bruke ulike verktøy og håndverksteknikker og egnet teknologi i bearbeidelse av og sammenføyninger i harde, plastiske og myke materialer» og «utforske hvordan digitale verktøy og ny teknologi kan gi muligheter for kommunikasjonsformer og opplevelser i skapende prosesser og produkter».

Algoritmisk tenking

I matematikk er algoritmisk tenking uttrykt og forklart i kjerneelementet «Utforsking og problemløsning». Algoritmisk tenking sammenfaller i stor grad med matematisk tenking.

I naturfag er det et kjerneelement som heter naturvitenskapelige praksiser og tenkemåter. Dette er en systematisk måte å arbeide med naturvitenskapen på. Utforskende arbeidsmetoder i naturfag, som å undre seg, stille spørsmål, formulere forklaringer basert på bevis osv., ligger innunder dette kjerneelementet. Dette overlapper med algoritmisk tenkning. Innholdet i algoritmisk tenkning er derfor ivaretatt, selv om begrepet ikke er nevnt eksplisitt.

Algoritmisk tenking er ikke en forutsetning for å nå målene i musikk, men kan brukes i å skape musikk.

Kunst- og designprosesser er algoritmisk tenkning i kunst og håndverk. Her følger man et gitt system for å finne en løsning på et problem. Alle mål som omhandler kunst og designprosesser er mål der elevene må bruke algoritmisk tenkning.

Programmering/koding

Matematikk har påtatt seg et eneansvar for den første innlæringen av koding. Progresjonen i koding og programmering er tydelig på alle trinn. I naturfag er programmering nevnt eksplisitt noen steder i læreplanen for naturfag og legger opp til en tydelig progresjon. Å programmere musikk er beskrevet i teksten om digitale ferdigheter, og i alle kompetansemål som omhandler det å skape musikk kan programmering brukes. I kunst og håndverk kan programmering brukes for å nå flere av målene i planen, eksplisitt kommer det til uttrykk i dette målet etter 7. trinn: «bruke ulike programmeringsspråk til å skape interaktivitet og visuelle uttrykk».

Direktoratets vurdering og anbefaling

Fagfornyelsen skal, i henhold til både digitaliseringsstrategien og oppdrag 03-17 fra Kunnskapsdepartementet, bidra til å styrke elevenes digitale kompetanse og digitale ferdigheter. Vi skal også vurdere hvordan digital teknologi, algoritmisk tenking og programmering skal inngå i bestemte fag. Under oppsummeringen av høringen har vi diskutert spørsmålet om det teknologiske avtrykket i læreplanene er tydelig nok, gitt de politiske ambisjonene.

Vår vurdering er at mens en del digitalt innhold står helt eksplisitt, er ganske mye ivaretatt på en implisitt måte i kompetansemålene. Blant annet gjør færre og mer overordnede mål at det er utfordrende å være eksplisitte, noe som gjelder konkretiseringsnivå på mange andre temaer

også. Ambisjonen er likevel å sikre at det teknologiske avtrykket er så eksplisitt at ikke skoler kan velge det bort, og at de politiske ambisjonene på dette feltet dermed oppfylles.

Algoritmisk tenking er bare eksplisitt med i ett fag: matematikk. Vi ser at dette kan kreve en begrunnelse i forhold til politiske og faglige forventninger. I digitaliseringsstrategien er ett av tiltakene: «Vurderer hvordan teknologiforståelse, algoritmisk tenking og programmering skal inngå i bestemte fag.» Begrunnelsen ligger i balansen mellom eksplisitt og implisitt innhold.

Det mest utfordrende i dette arbeidet har vært å finne en god balanse mellom eksplisitt og implisitt uttrykk for ulike sider ved digital teknologi og digital kompetanse. Dersom vi går langt i å gjøre digital teknologi eksplisitt i læreplanene, melder det seg noen utfordringer. For det ene kan vi innskrenke det profesjonelle handlingsrommet. For det andre kan læreplanene komme til å bli utdaterte ut om få år hvis vi velge begreper og digitalt innhold som ikke står seg over tid.

Løsningen ligger i å finne en god balanse mellom implisitt og eksplisitt digitalt innhold. Vi tror vi er nær ved å ha funnet den balansen samlet sett i læreplanene nå. Vi har styrket flere områder etter høringen, blant annet er innhold og progresjon i programmering styrket i matematikk og naturfag. I tillegg vil kompetansepakken om teknologi og programmering, og forklaringer og støtte i læreplanvisningen, være viktige bidrag til forståelse og kompetanseutvikling i skolen. Vår vurdering er at ambisjonene på området er tydelige nok i læreplanene nå. Samtidig er det viktig å støtte og følge opp på området. Dette handler om viktig framtidsrettet innhold som skolene i dag vil ha ulik kompetanse til å ivareta.

Psykisk helse i læreplanene

Det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring er omfattende. Det rommer blant annet psykisk helse, og forholdet mellom psykisk og fysisk helse. At barn og unges psykiske helse skal inn i læreplanene, har det vært mye politisk og samfunnsmessig oppmerksomhet rundt, og forventningene er store.

Fordi psykisk helse ikke har vært tydelig inkludert i læreplaner for fag tidligere, innebærer læreplanutviklingen en del nytviking. I dette arbeidet har vi blant annet vært i dialog med Helsedirektoratet og fått gode innspill derfra underveis.

De fagene som i særlig grad har fått et ansvar for kunnskap og kompetanse knyttet til psykisk helse, er:

- Kroppsøving: Ivaretar spørsmål knyttet til levevaner, selvbilde, identitet, respekt og toleranse på noen trinn. Kropp og relasjoner til andre er tema i kompetansemål på alle trinn. Psykisk helse er tema i videregående opplæring.
- Mat og helse: Identitet og relasjoner er dekket i planen.
- Samfunnsfag: Ivaretar temaer knyttet til selvbilde, identitet, følelser, kjønn, seksualitet, kropp, grensesetting, respekt (empati), relasjoner. Mange av temaene tematiseres gjennomgående mellom trinnene.
- KRLE: Identitet, følelser, kunne ta andres perspektiv, verdivalg, kjønn, seksualitet og relasjoner er dekket i planen.
- Naturfag tar for seg sammenhengen mellom fysisk og psykisk helse. Her er et mer utfyllende eksempel på hvordan det ser ut i naturfag, gjennomgående i læreplanen:

Kjerneelement Kropp og helse

Elevene skal forstå hvordan kroppens store og små systemer virker sammen. De skal også forstå hvordan kroppen utvikler seg og hvordan fysisk og **psykisk** helse kan ivaretas. Kunnskap om kroppens systemer og hvordan de påvirker hverandre skal hjelpe elevene i å ta vare på egen kropp og helse i et livslangt perspektiv.

Folkehelse og livsmestring

I naturfag handler det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring om å gi elevene kompetanse til å forstå sin egen kropp, og forholde seg kritisk til og bruke helserelatert informasjon for å ta **informerte valg og ivareta fysisk og psykisk helse**. Naturfag skal også sette elevene i stand til å ta gode og ansvarlige valg knyttet til helse, sikkerhet og miljø både i hverdag- og yrkesliv.

Kompetansemål

Etter 4. trinn

- samtale om hva fysisk og **psykisk** helse er og drøfte hvordan livsstil og **trivsel** påvirker helse
- samtale om likheter og ulikheter mellom kjønnene, **kjønnsidentitet** og menneskets reproduksjon

Etter 7. trinn

- gjøre rede for fysiske og **psykiske** forandringer i puberteten og samtale om hvordan dette kan påvirke **følelser og handlinger**

Etter 10. trinn

- drøfte spørsmål knyttet til seksuell og reprodutiv helse
- sammenligne nervesystemet og hormonsystemet og beskrive hvordan rusmidler, legemidler, miljøgifter og doping påvirker signalsystemene

Direktoratets vurdering og anbefaling

Vår vurdering er at læreplanene samlet sett legger godt til rette for arbeid med psykisk helse i fagene, ikke minst i lys av at mange fag skal virke sammen og utfylle hverandre. Dette er styrket etter høringen. Forventningene er store i offentligheten og skolesektoren, og det skal mye til å tilfredsstille alle forventninger, men vår vurdering er at dette er et solid svar på oppdraget.

Særskilte temaer i læreplanene

Her er en oversikt over hvordan en utvalg temaer som det er spesiell oppmerksomhet rundt er ivaretatt i læreplanene. Se for øvrig vedlegg 34 for en mer utførlig oversikt over temaer på tvers av fag.

Læringsstrategier / refleksjon over egen læring

Stortingsmeldingen sier at læringsstrategier og refleksjon over egen læring skal omtales i læreplaner for fag i den grad det er relevant for kompetansen i faget.

Perspektivet er ivaretatt i vurderingstekstene i alle fag. I betydningen av at undervisningsvurdering er noe lærerne og elevene gjør sammen som en del av læringsarbeidet, og i betydningen av at elevene skal få mulighet til å utvikle seg og vise kompetansen sin på varierte måter.

For øvrig har inkludert læringsstrategier i fag der dette har vært relevant, og vi har vært opptatt av å ivareta tilpasset opplæring og muligheter for elevmedvirkning. Vi bruker lesestrategier, skrivestrategier, regnestrategier eller metoder som er sentrale i faget når vi omtaler læringsstrategier i læreplanene. Vi omtaler ikke spesifikke lesestrategier fordi dette vil kunne begrense lærernes handlingsrom.

Innovasjon / entreprenørskap

Anmodningsvedtak VIII i stortingsmeldingen: «Stortinget ber regjeringen sørge for at innovasjons- og entreprenørskapskompetanse vektlegges og inkluderes i fornyelsen av fag og læreplanarbeidet».

Det skapende og utforskende som formålsparagrafen framhever, sammen med sterkere vekt på kreativitet, refleksjon, å utforske egne ideer og nyskaping er tydeligere integrert i læreplanene

enn tidligere. Slik åpner læreplanene mer opp for innovasjon og entreprenørskap i opplæringen, selv om ikke entreprenørskap uttrykkes eksplisitt.

Terrorangrepet i Norge 22. juli 2011

Fra tilleggsoppdrag 37 -17: «Terrorangrepet 22. juli 2011 i Norge er en spesiell hendelse i norsk historie. Utdanningsdirektoratet skal gjennom fagfornyelsen vurdere hvordan det best kan legges til rette for at elevene lærer om terrorangrepet i Norge den 22. juli 2011».

Temaet 22. juli er potensielt utfordrende å undervise i og lære om for lærere og elever som var personlig berørt av hendelsen. Temaet er synliggjort i læreplanen i samfunnsfag. Å sikre at det finnes gode støtteressurser tilgjengelig som får fram egnede måter å undervise om denne hendelsen, om ekstremisme og terror, er derfor et område som bør prioriteres for å legge til rette for at elever lærer om terrorangrepet 22. juli.

«Vår tids slaveri»/menneskehandel

Anmodningsvedtak nr. 115 (2015–2016): Sikre bevisstgjøring og kunnskap om vår tids slaveri i kompetansemålene i skolen.

Vår tids slaveri inngår i omtalen av Om faget, under det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring i samfunnsfag. Omtalen er slik:

Gjennom faget skal elevane kunna identifisera område der menneskeverdet vert utfordra, til dømes knytt til menneskehandel og vår tids slaveri, og peike på tiltak for å ivareta dei grunnleggjande behova menneske har.

I samfunnskunnskap er menneskehandel eksplisitt uttrykt i teksten om verdigrunnlaget. Omtalen er slik: «Gjennom faget skal elevane kunna identifisera område der menneskeverdet vert utfordra, til dømes knytt til menneskehandel og undertrykking, og undersøkje forpliktingar i internasjonale avtalar og peika på tiltak for å ivareta det grunnleggjande behovet til menneske.»

Oversikt over øvrige temaer

En oversikt over hvor disse temaene er dekket i læreplanen finnes i en egen oversikt, se vedlegg nr. 34. Utdanningsdirektoratet skal gjennom fagfornyelsen sikre at temaer knyttet til kropp og respekt for andre sine grenser er en del av opplæringen i barneskole, ungdomsskolen og videregående opplæring for å forebygge seksuelle overgrep, jf. oppdrag 37-17. Hvordan dette er tydeliggjort, kommer fram av denne oversikten.

- Holocaust
- «Vår tids slaveri»/menneskehandel
- Læringsstrategier / refleksjon over egen læring
- Teknologi
- Programmering
- Innovasjon / entreprenørskap
- Seksualitet
- Rus
- Trafikksikkerhet
- Førstehjelp/livredding
- Grensesetting i forhold til egen kropp
- Kroppspress og slanking
- Psykisk helse
- Personlig økonomi
- Selvmordsforebyggende tiltak
- Likestilling og likeverd

- Menneskerettigheter
- 22. juli

Eksamensordning i læreplanene

Læreplangruppene har som en del av sitt oppdrag vurdert fagets eksamensordning (jf. brev fra KD 26.06.2018). Læreplangruppenes vurderinger har inngått i vurderingen til eksamensgruppa som har foreslått endringer i eksamensordningene, jf. rapport publisert 15.08.2018. Fagenes eksamensordning vil høres sammen med endringer i lys av eksamensgruppas anbefalinger og av fagfornyelsen. Høringen vil komme høsten 2019. Fagets eksamensordning fastsettes våren 2020.

Innføringstakt

Utdanningsdirektoratet anbefaler at de fornyede læreplanene innføres i skolen over en periode på tre år. Forslag til plan for innføring av fornyede læreplaner:

Skoleåret 2020–2021: Grunnskolens 1.–9. trinn og i Vg1 tar i bruk de nye læreplanene. Eksamen etter nye læreplaner i fag som etter fag- og timefordelingen hører til i Vg1, gjennomføres første gang våren 2021.

Skoleåret 2021–2022: Grunnskolens 10. trinn og i Vg2 tar i bruk de nye læreplanene. Eksamen etter nye læreplaner i fag som etter fag- og timefordelingen hører hjemme i Vg2, gjennomføres første gang våren 2022.

Skoleåret 2022–2023: Vg3 tar i bruk de fornyede læreplanene. Eksamen etter nye læreplaner i fag som etter fag- og timefordelingen hører hjemme i Vg3, gjennomføres første gang våren 2023.

Direktoratet vil, så fort læreplanene er fastsatt, utarbeide en mer detaljert oversikt over innføringen av fornyede læreplaner.

En dynamisk læreplanforvaltning

LK20 skal evalueres og det settes i gang følgeforskning som skal analysere intensjoner, endringsprosesser og arbeidsformer i utvikling og bruk av det nye læreplanverket. Vi ser på evalueringen som et ledd i en dynamisk læreplanforvaltning der ambisjonen er å innhente kunnskap som kan brukes til å justere fagfornyelsen underveis, og som grunnlag for framtidig læreplan- og politikktutforming. Vi går ut fra at man i evalueringen av fagfornyelsen vil være opptatt av kunnskap om enkeltfag, og direktoratet vil foreslå at matematikkfaget blir prioritert, fordi det er av spesielt interessant å få kunnskap om hvordan en læreplan med et fornyet innhold og kompetansemål på hvert trinn blir tatt imot og brukt. Konsekvenser for dybdeløring og vurderingspraksis er andre viktige temaer for evalueringen.

Vi er også opptatt av andre kilder til informasjon som kan gi kunnskap og grunnlag for forbedringer underveis også på andre områder, for eksempel hvordan dybdeløring vil bli forstått og arbeidet med i skolehverdagen.

Avslutning

Utdanningsdirektoratet vil takke for et godt samarbeid med Sametinget, departementet og partene i strategien for fagfornyelsen underveis i læreplanutviklingen. Vil ønsker også å takke for det store og viktige arbeidet kjerneelement- og læreplangrupper har gjort, og det store engasjementet og alle konstruktive innspill i høringen og tidligere. Vi ser nå fram til prosessen rundt fastsetting av læreplanene og til endelig å kunne presentere ferdige læreplaner for en engasjert skolesektor. Vi har også positive forventninger til det viktige arbeidet lokalt med å ta i

bruk det nye læreplanverket, til videre samarbeid med partene i strategien om innføringen og til Evalueringen av fagfornyelsen og annen informasjon som kan gi viktig kunnskap og grunnlag for forbedringer underveis.